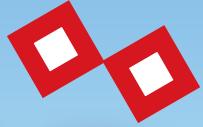

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

GODIŠTE 114

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

11

STUDENI
2022

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vljenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Preplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte za zaprimanje članaka, vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisk

Kerschoffset d.o.o.,
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Damir Janton
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

Preplata

Godišnja preplata za Hrvatsku iznosi 150 kuna. Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Posiv na broj«, treba biti upisan Vaš preplatnički broj.

Godišnja preplata za inozemstvo

iznosi 35 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na preplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 15 kuna (+ poštارина).

Vaš preplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se preplatiti

Zainteresirani za preplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (uredhps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu preplatnika.

Godišnja preplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi preplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Preplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini preplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za preplatu, a preplatnicima pravnim osobama računi.

472

Na Vignemaleu, najvišem francuskom vrhu Pireneja

479

Po srednjem Velebitu

488

Preko Skalovke na Ivanščicu

500

Iz Zagorja na Ararat

Sadržaj

Članci

- 472 Na Vignemaleu, najvišem francuskom vrhu Pireneja**

Denis Vranješ

- 479 Po srednjem Velebitu**

Raul Horvat

- 488 Preko Skalovke na Ivanščicu**

Faruk Islamović

- 492 Kad nestanu svi zvukovi svijeta**

Klara Jasna Žagar

- 496 Ugori raste zelen bor**

Damir Šantek

- 500 Iz Zagorja na Ararat**

Robert Mateković

- 505 Iz bilježnice polaznice opće planinarske škole**

Vedrana Gudek

Tema broja

Vignemale, najviši francuski vrh Pireneja

Naslovnica

Veliki Lubenovac na sjevernom Velebitu, foto: Alan Čaplar

Rubrike

- 508 Zaštita prirode:** Kamenolom na području Tulovih greda?

- 509 Planinarska faleristika:** Značke Planinarskog saveza Zagreba (pripremio: Vjekoslav Kramberger)

- 511 Speleologija:** Speleološki logor Cetina 2022.

- 512 Planinarski putovi:** Priručnik o signalizaciji na planinarskim putovima u Evropi

- 513 Vijesti:** Susret na Promini, 70. Dan slavonskih planinara održan na Petrovom vrhu kod Daruvara, Drugi Memorijalni pohod Od Premužića do Štampara

- 517 Kalendar akcija**

- 518 Planinarska enigmatika**

Na Vignemaleu, najvišem francuskom vrhu Pireneja

Denis Vranješ, Split

Prije deset godina od Sanje sam za rođendan dobio knjigu o Pirenejima čiju je naslovnicu krasila fotografija oštре, crvene stijene visoko iznad blještavila prostranog ledenjaka. U opisu na unutarnjoj stranici korica pisalo je »Gran Vignemale i ledenjak Ossoue« – moja je želja okretanjem tek jednog lista dobila ime!

Tijekom našega prvog posjeta planinskom lancu koji se gotovo u idealnoj liniji po 43° geografske širine i u dužinu od oko 450 km razvukao od Atlantika na zapadu do Sredozemnog mora na istoku, kiša je sprječila pokušaj uspona na najviši vrh francuskog dijela Pireneja. Četiri su godine prošle do novog posjeta Pirenejima, ali taj smo put doletjeli zrakoplovom *low-cost* kompanije i s manje prtljage. Za uže, dereze i cepine nije bilo mjesta, pa tako ni za Vignemale.

Pogled na dolinu Ossoue i središnji masiv Pireneja u daljinji

Ljetos smo se opet zaputili prema Pirenejima, ali – kao i prvi put – automobilom. U prtljažniku se, naravno, našlo mesta za svu opremu koja je prošli put morala ostati doma – pokušat ćemo se uspeti na Vignemale!

Sa svim poteškoćama upoznali smo se još davno prije prvog putovanja – dužinom uspona, ledenjakom, kršljivom stijenom... U knjigama je pisalo da će nam zbog dugog pristupa za uspon trebati najmanje dva dana. Prvo treba doći u slikovito planinsko mještajšte Gavarnie, tridesetak kilometara južno od Lurda, koje smo dobro upoznali prije sedam godina, kad nas je kiša prikovala za šator i dopustila nam tek poneku kraću šetnju, poput one do 422 metra visokog slapa koji se sa same granice Španjolske i Francuske obrušava u cirk. Taj Grande Cascade

DENIS VRANJEŠ

Bivak na Bellevue

de Gavarnie bio je uslijed obilnih kiša tih dana spektakularniji nego inače. Na zadovoljstvo mnoštva turista, ali na našu žalost!

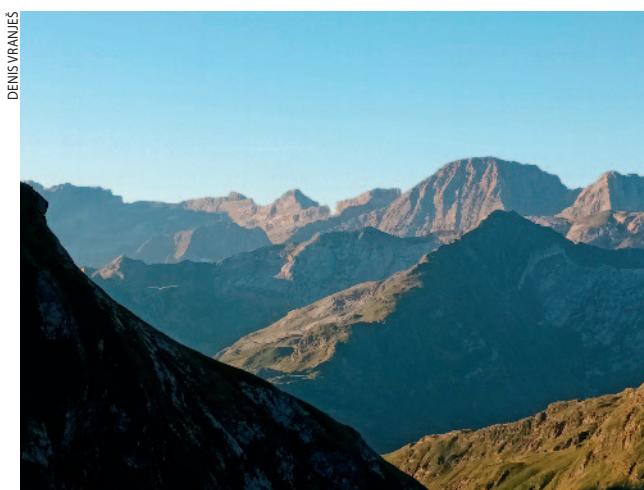
Ovaj se put nismo ni zaustavljali u turističkoj vrevi Gavarniea, već smo produžili osam kilometara dalje, do brane (Barrage d'Ossau), ishodišne točke uspona na Vignemale. Na početku puta prema Vignemaleu, nakon izlaska iz vozila, dočekalo nas je pravo iznenađenje. Naime, prve riječi koje smo čuli iz skupine planinara koja se upravo vratila s Vignemalea bile su: »Dobar dan!« Na hrvatskom, s francuskim naglaskom! Na trenutak sam pomislio da se u skupini krije Stephan Macchi, ali umjesto njega planinar ovalna i preplanula lica uz širok osmijeh objašnjava kako je tijekom boravka u Hrvatskoj naučio nekoliko fraza, pa nas je tako i na kraju razgovora pozdravio s »Doviđenja!« Ostatak razgovora odvijao se na engleskom jeziku, pa smo tako saznali i za najbolje mjesto za bivakiranje – o tome podrobniye malo poslije – ali i za uvjete na ledenjaku.

Nažalost, i taj ledenjak doživljava sudbinu onih u Alpama. Ledenjaci se naglo tope pa sva upozorenja o pukotinama – iz knjige koju sam spomenuo na početku – s vremenskim odmakom

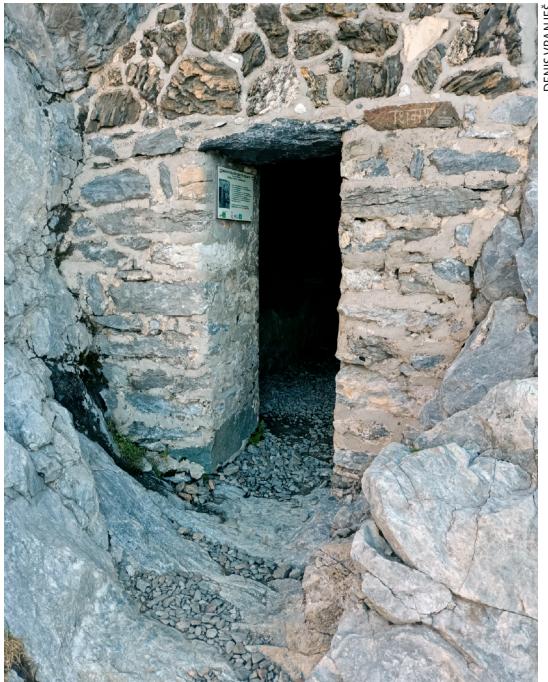
od desetak godina zvuče tek kao tužan spomen na nekadašnje prostrane bijele divove koji su stoljećima oblikovali izgled velegorja.

Putokaz s jezera upućuje isključivo prema planinarskom domu Baysellance. Na putokazima diljem Pireneja rijetko se nalaze imena vrhova, pa tako ni ovdje na početku staze nema oznake koja bi vas uputila prema vrhu. Sve markacije vode prema planinarskim objektima, dok će prema vrhovima, posebice onim zahtjevnijima, skrenuti samo informirani.

Osim toga, na putokazu pored brane (1834 m) možemo pročitati da je planinarski dom trenutačno otvoren, pronaći informaciju o broju ležaja (58), kontakt telefon (05 62 92 40 25) te informaciju o tome kako do doma ima oko tri sata uspona. Naime, sljedeći izazov o kojem morate promišljati prilikom planiranja uspona na Vignemale jest činjenica da su Pireneji veoma popularno odredište među francuskim i španjolskim planinarama, pa su u ljetnim mjesecima poprilične gužve, ne samo na stazama, već i u planinarskim kućama. Zato je preporučljivo rezervirati mjesto mjesecima prije planiranog dolaska. Kao alternativu nudim vam podatak da je u Pirenejima, uz određena pravila, moguće noćenje u šatoru. Točnije, moguće je bivakiranje podizanjem malog šatora najčešće od 19 sati do 7 sati ujutro sljedećeg dana. Takva su mjesta obilježena, pa se šator ne može baš podići gdje god poželimo. Naše je ciljano mjesto za bivakiranje

Breche de Roland

DENIS VRAJNE

Russellova špilja Bellevue

malо prije planinarskog domа, na odvoјku od staze Barrage d'Ossoue – Baysellance prema vrhu Vignemalea. Noćenje u planini u šatoru, osim kvalitetnog šatora izdržljivog na udare vjetra i otpornog na oborine, podrazumijeva i nošenje dobre vreće i podloška za spavanje na 2500 metara. Osim toga, morate nositi i hranu, kuhalo za neizbjježnu večernju juhicu i obveznu jutarnju kavicu, zatim... uh, bolje je da više ne nabrajam jer ћu tako potrošiti sav raspoloživ prostor. Ako se ipak i dalje znatiželjno pitate što vam još treba za ugodno noćenje u planini, toplo preporučujem pohađanje neke od općih planinarskih škola, koje se danas srećom održavaju u gotovo svim mjestima Lijepe Naše.

Prvi dio puta vodi nas čuvenom stazom Grande Randonnée (GR) 10, koja je provedena kroz francuski dio Pireneja u dužini od 700 km, od Atlantika do Sredozemlja. Markirana je crvenom i bijelom linijom, ali s određenim razlikama u odnosu na markacije kojima su obilježeni putovi u našim planinama. Među ostalim, morate znati da oznaka »X« na stazi ne najavljuje križanje, već upozorava na pogrešan odvojak. Markacije se nalaze isključivo na stazi GR, dok ih prema vrhu nema.

Dok se uspinjemo pod teretom teških ruksaka, znatiželjno nas sa suprotne padine promatraju simpatični svisci koji su, nakon njihova nestanka prije nekih 12.000 godina, sredinom 20. stoljeća reintroducirani u Pireneje. Lovci su toga glodavca nastanili zato da surom orlu, umjesto divokoza, postane primarni izvor hrane. Od prvih primjeraka, koji su upravo nedaleko od toga mjesta pušteni 15. svibnja 1948., njihov se broj do danas povećao na oko 10.000 jedinki, pa oni predstavljaju novu ugrozu za krhak planinski ekosustav. Suri orao nije znatnije utjecao na njihovu populaciju i još se jednom pokazalo kako je za prirodu najpogubniji čovjekov utjecaj. Zvižduk zapara dolinu i svisci nestadoše u svojim podzemnim labirintima, a mi nastavljamo s usponom do planiranog prenoćišta.

Prateći tok potoka Oulettesa, na izdisaju dana stižemo na prostran proplanak pod Bellevueom, s tragovima bivakiranja. Kamenjem su ogradiena mjesta na kojima planinari podižu svoje šatore dan prije jutarnjeg nastavka uspona prema vrhu Vignemalea. Okruženi smo visokim vrhovima, pa proplanak brzo tone u mrak, dok magla iz doline zauzima mjesta koja su još donedavno bila obasjana žarkim, kolovoškim suncem. Vrijeme je za počinak. Prema vrhu treba krenuti rano, dok je ledenjak još uvijek ugodan za koračanje.

Dok naš proplanak još uvijek sniva, izlazimo u hladno jutro. Sunce je u daljini obasjalo dojmljivu stijenu cirkla Gavarniea koja se toliko dojmila i slavnog Viktora Hugoa da je napisao: »To je istovremeno i planina i zidina, najmisteriozna građevina najmisterioznijih arhitekata, to je koloseum prirode«. Bude se i naše uspomene na pretvodni posjet Pirenejima, dok na obzoru promatrano Breche de Roland i najviši vrh tog dijela Pireneja – Monte Perdido, odnosno Mont Perdu, kako ga zovu Francuzi. Breche de Roland prirodni je prolaz u grebenu Pireneja nastao urušavanjem stotinu metara visoke stijene, a ime je dobio po franačkom vojskovodi u službi Karla Velikog. U drugoj polovici osmog stoljeća franačka je vojska krenula preko Pireneja u neuspješno osvajanje, ali zato uspješnu pljačku bogatog sjevera Iberijskog poluotoka. Prilikom povlačenja preko Pireneja, točnije prijevoja Ronceaux, u zasjedi ih je 778. dočekala baskijska vojska uništavajući do

posljednjeg vojnika Rolandovu vojsku koja se upravo vraćala iz pljačke Iruñe (Pamplone), glavnoga grada Baskije. Tri stoljeća poslije, nepoznat pjesnik, potaknut Prvim križarskim ratom, piše »Pjesmu o Rolandu« (La Chanson de Roland) veličajući njegovo navodno viteštvu i borbu protiv krvožednih saracenskih hordi. Preko toga najstarijega starofrancuskog spjeva u legendu je ušao i Durendal, Rolandov mač čudesnih moći koji je na samrti odbacio visoko u Pireneje kako ne bi pao u ruke omraženih Saracena. Mač je prema spjevu pao na greben Pirineja, stvarajući procjep visok stotinu i širok četrdeset metara, koji je poslije dobio naziv La Breche de Roland, odnosno La Brecha de Rolando sa španjolske strane granice. »Pjesma o Rolandu« nema veze ni s povijesnim činjenicama, pa tako ni geološkim, ali vodiči vole legende.

Vrlo brzo stižemo do špilja Bellevue, koje je koncem 19. stoljeća dao iskopati Irac Henry Russell (1834. – 1909.), koji je zahvaljujući

brojnim prvenstvenim usponima na najviše pirenejske vrhove najzaslužniji za istraživanje toga veličanstvenoga planinskog lanca. Vignemale je tom istraživaču i svjetskom putniku bio životna inspiracija, pa je započeo s iskapanjem brojnih špilja koje su trebale poslužiti kao skloništa za njegove sve učestalije i duže boravke na Vignemaleu. Prva je iskopana 1882., a zatim još nekoliko njih na vršnom dijelu planine. Kako su zimi često bile zatrpane snijegom ili okovane ledom, špilje Bellevue naknadno su (1888. – 1890.) iskopane tik pod ledenjakom Ossoue, na nadmorskoj visini od 2400 metara. Ističem tužnu činjenicu da je ledenjak danas tek iznad 3000 metara. Te su nove tri špilje dobile ime Bellevue zbog predivnog vidika na cirk Gavarniea, visoki Mont Perdu i La Breche de Roland.

Danas je oko špilja mnogo šatora. Neki se planinari tek izvlače iz njih, dok drugi u pernatim jaknama i sa šalicom kave u rukama omamljeno promatraju jutarnju igru sunca i planine. Špilje se

Navez na ledenjaku Ossoue

Ledenjak Ossoue

i danas koriste za noćenje jer su prepune astrofolija koje su planinari položili po podu. Strop je crn čak i na svjetlu čeonih lampi. Mnoge su vatre ovdje gorjеле i grijale promrzle prste.

Samo nekoliko minuta poviše Bellevuea stižemo na račvanje puta. Putokaz desno upućuje po GR10 prema planinarskom domu Baysellance, smještenom na najvišoj nadmorskoj visini u Pirenejima (2650 m). Lijevo nema putokaza, ali kao što sam već spomenuo, zahtjevni su vrhovi u Pirenejima isključivo dostupni informiranim planinarima.

Uspinjemo se uz padinu prekrivenu tragovima nekadašnjeg ledenjaka, izbrazdanu fragmentima prošlosti i morenskim naslagama. U tom labirintu rasutoga kamenja pod Petit Vignemaleom (3032 m) nema markacija, pa za orientaciju služe kameni čuljci kojima su planinari desetljećima obilježavali »put«. Naravno, kao i u svemu u životu, i ovdje je svatko imao svoju varijantu najboljeg puta, pa često zastajemo pored čuljaka s kojih se pogled otvara na sljedećih pet šest, pod raznim azimutima, naravno! Nakon

više takvih slučajeva odlučili smo se dalje kretati prema prvom koji ugledamo pred sobom. Svaki je put »najbolji«.

Sustižu nas dva Španjolca za koje bismo prije sedam godina zasigurno pomislili kako se svađaju oko odabira puta, ali smo tijekom toga prvog posjeta Pirenejima spoznali da je glasno razgovaranje sasvim uobičajen način sporazumijevanja među stanovnicima Iberijskog poluotoka. Pozdravljamo se, i dok se udaljavaju od nas, »svađa« odjekuje planinom.

Nakon izlaska na rub ledenjaka montiramo dereze na cipele, uzimamo cepine u ruke i nastavljamo uspon jugozapadnom stranom ledenjaka Ossoue, koji se skratio na samo 1,7 km. S lijeve se strane drugoga najvišeg ledenjaka u Pirenejima uzdiže kamena kupola Montferrata (3219 m), dok je pred nama, s druge strane ledenjaka, južna stijena Vignemalea. Na vrhu ledenjaka, visoko u stjeni, ugledamo tri otvora, ulaze u prve tri špilje koje je dao iskopati već spomenuti Henry Russell. To su Vila Russell (1882.), Grotte des Guides (1885.) i Grotte des Dames (1886.), koje

je topljenje ledenjaka u međuvremenu učinilo nedostupnima.

Podloga je dobra za napredovanje, pa se po tvrdom ledu brzo približavamo podnožju sjevernog grebena Vignemalea. Poput starca naborana lica, na suncu i vjetru otvrđnute kože, ledenjak nam u tišini svjedoči o minulim vremenima. Na njegovom potamnjelom licu čitam o mladosti. O njegovoj stamenosti prije negoli ga je teret vremena pogrbio, smanjio upola. Volio bih da mu mogu pomoći, ponuditi eliksir i novu mladost. Jedino što mogu jest riječima zabilježiti njegovu starost. Sačuvati spomen na buran život, u priči ostaviti trag.

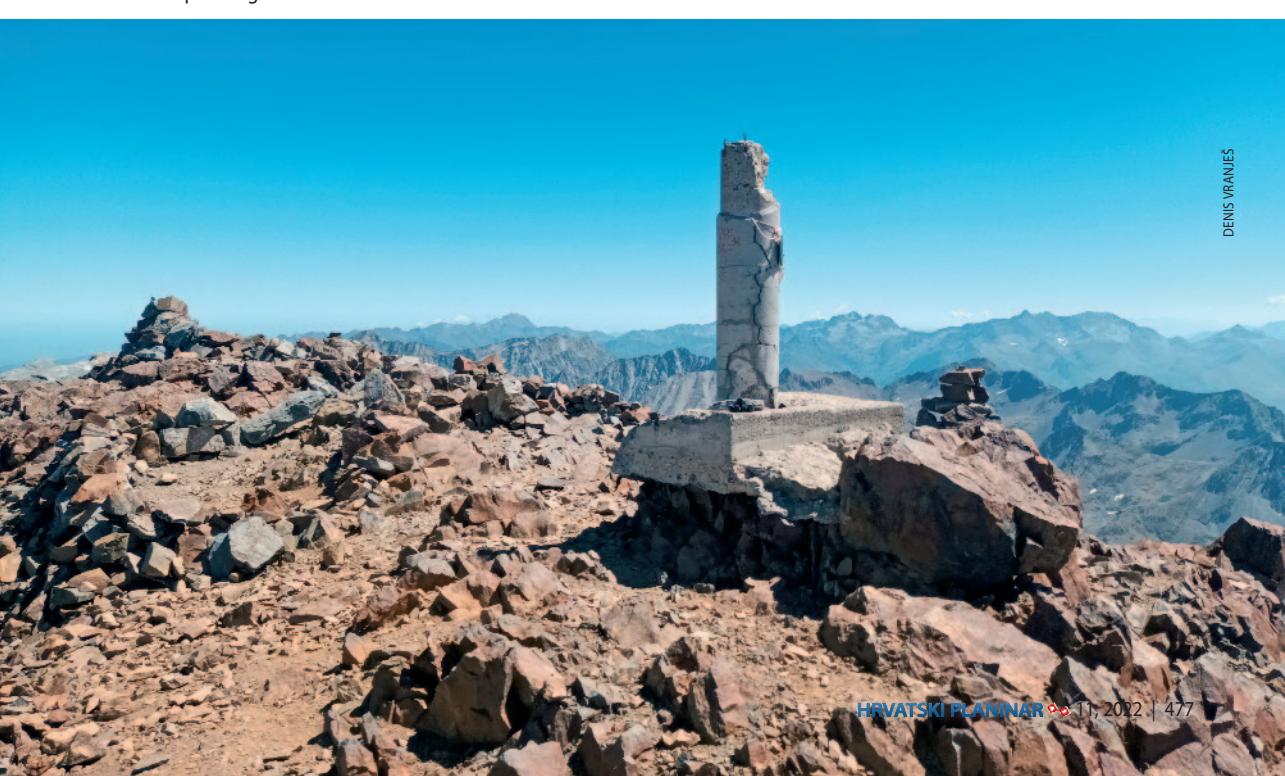
Na drugoj strani ledenjaka ulazimo u stijenu čija kršljivost kacigu čini neizostavnim dijelom opreme, a svako hvatište i nožište dvaput provjeravamo prije punog opterećenja. Dok se pokušavam prisjetiti kako se na francuskom kaže »kamen«, u slučaju da me čvrstoća nekog kamena ipak prevari, netko poviće »Pjer!!!« (franc. *pierre*). »Merci«, pomislim u sebi.

Pogledom pratimo i penjače iznad sebe kako naš smjer napredovanja ne bi bio točno ispod njih. Tik pod samim vrhom prolazimo pored još jedne špilje koju je dinamitom dao iskopati Henry Russell i dao joj ime Paradis (1893.). I njen

Na vrhu Pique Longueu

Završni uspon kroz stijenu

DENIS VRANIĆ

je pod pokriven astrofolijama, pa zaključujemo kako je planinari i nakon 130 godina još uvijek rabe za noćenje.

Nakon točno pola sata od ulaska u stijenu izlazimo na vrh. Vrh Vignemalea inače se naziva i Pique Longue (3298 m), a kuriozitet je činjenica da je na njemu, kako bi dostigao visinu od 3300 m iznad razine mora, podignut betonski stup visok dva metra. Još je Russell na vrhu naslagao kamenu piramidu, a sve kako bi vrhu nadodao ta dva metra. Ali to nije i posljednja poveznica između toga ekscentričnoga Irca i Vignemalea koju će podijeliti s vama. Naime, 5. prosinca 1888. gradonačelniku je uputio neobičan zahtjev tražeći koncesiju nad Vignemaleom, točnije, nad cjelokupnim dijelom planine višim od 2300 metara. S obzirom na njegov ugled, zahtjevu je udovoljeno. Dobio je Vignemale u koncesiju na 99 godina za simboličnu cijenu od jednog franka. Čudan je svat bio taj Henry!

Vidik s vrha doista očarava, a prizor ukrašava tek poneki oblačak na nebu. Vrijedilo je toliko godina čekati na ovaj dan. Nepregledan masiv pod nama! Kamo god uputili pogled, duboko urezane doline i ostri grebeni iznad njih! Ništa neobično s

obzirom na činjenicu da je u Pirenejima čak 212 vrhova viših od 3000 metara. Neke od njih prepoznajemo, neke srećom još uvijek ne. Presretni, napajamo oči novim ciljevima. Nova su putovanja i novi usponi pred nama. Ali sad se prvo treba oprezno spustiti u dolinu i krenuti dalje prema Atlantiku. Zaokružit ćemo Pireneje sa zapada i ući u mistične planine ponosnih Baska.

Prije silaska, u dubini zasvjetluca limeni krov planinarskog doma Bayssellance, iznad kojeg ubrzo doleti helikopter. Tamo gdje do domova ne vode teretne žičare, helikopteri ih zamjenjuju u dostavljanju namirnica. U Pirenejima gotovo ni do jednog planinarskog objekta ne vodi cesta, čak ni tzv. protupožarna. Sve završavaju u dolinama, ostavljajući planine dostupnima samo onima koji bez njih ne bi mogli. Pirenejci poštuju planine, svjesni činjenice kako su prometnice najrazorniji organj. Buktinja koja pustošenjem prijeti posljednjim sačuvanim oazama na planeti, zagađuje brzace i ruši stoljetna stabla, a bukom zaglušuje pjev ptica i meket divokoza. Volim planine bez cesta, do ušiju sam zaljubljen u domove pred kojima nema limenih ljubimaca. Jasno vam je – obožavam Pireneje!

Po srednjem Velebitu

Posjeta vrijedni dijelovi srednjeg Velebita koji su planinarima slabo poznati

dr. Raul Horvat, Zagreb

Srednji je Velebit dio planine u koji najrjeđe zalazim. Dva su razloga za to. Prvi je moj stil planinarenja i osobna preferencija prema vrletnijim terenima, u kojima je prisutnost ljudskih tragova najmanja. A to mnogo više nalazim u nekim dijelovima južnoga, jugoistočnoga i sjevernog Velebita nego na srednjem Velebitu. Naravno, planinarenje nije natjecanje, tako da svatko, u skladu sa svojim interesima i mogućnostima, ima potpunu slobodu odabira, kako načina planinarenja tako i planine ili dijelova planine u kojima će najviše uživati. Upravo je ta sloboda odabira ono što planinarenje čini tako predivnim.

Drugi je razlog generički i tiče se sviju nas. Nesmiljena devastacija u posljednjih dvadesetak godina učinila je pojedine predjele

neprepoznatljivima, »ubivši dušu« tom dijelu Velebita. Kap koja je prelila čašu bila je izgradnja ceste u vršnom dijelu, kroz Bačić dulibicu, koja se, pošto je presjekla Premužićevu stazu na više mjesta, u blizini Kugine kuće razgranala u više krakova, zadirući tako u mnoge dotad netaknute zakutke. Slijedilo je provlačenje ceste od Dokozine plane ka primorskoj padini, do samog ulaza u Dulibicu. Srećom, u posljednji je trenutak spriječen nastavak gradnje te ceste (posrednu je ulogu u tome imala i moja malenkost), usporedno s Premužićevom stazom i tik uz nju, do samog ulaza u Štokić dulibu.

Čitava je mreža šumskega cesta na ličkoj padini srednjeg Velebita izgrađena još prije. Nakon probijanja nove šumske ceste obično

Došen plana (u pozadini Bačić kuk)

Ravni dabar sa Žuljevog vrha

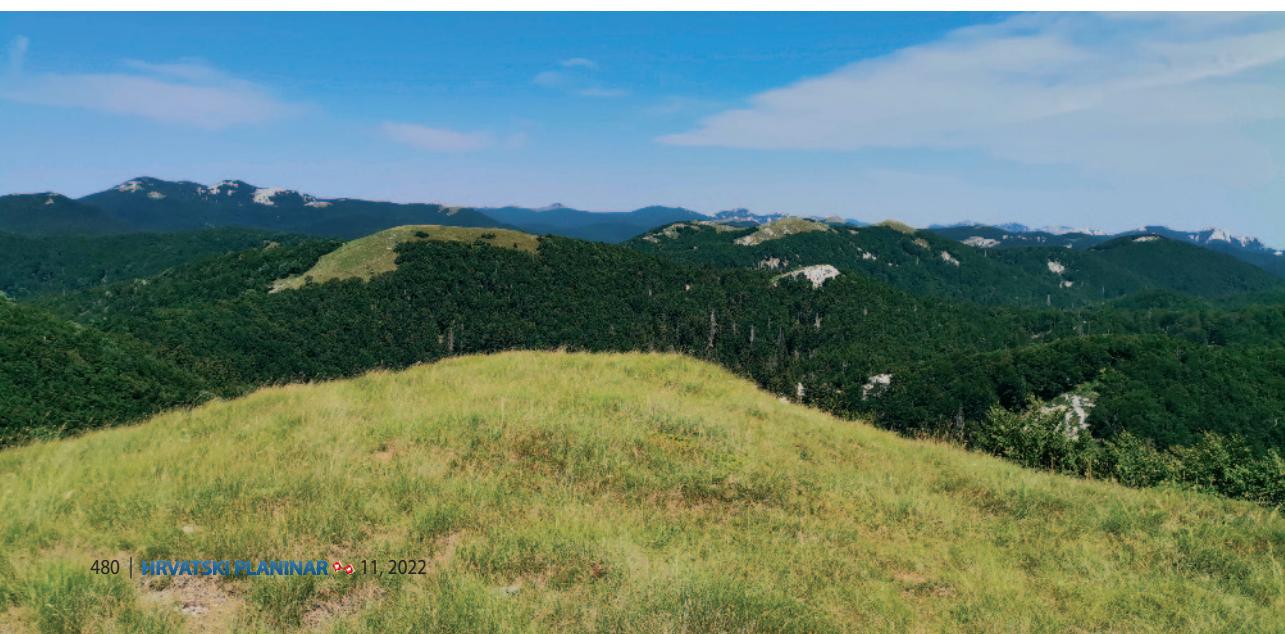
nakon šumarije dolaze lovci, koji onda svoje kućice grade uza cestu, a čeke malo podalje. Ipak, jedna dobra vijest: dok se na južnom Velebitu mnoge ceste s mora penju u Velebit, pritom duboko zadirući u nj, na srednjem Velebitu to (još) nije slučaj. Još je jedna dobra vijest ta što je dio srednjeg Velebita iznad linije Medin golić – Cipaljski vrh sada unutar granica NP-a Sjeverni Velebit, tako da će uživati trajnu zaštitu.

Srednji je Velebit, koji karakteriziraju brojni nizovi vrhova i kukova te prostrane udoline i kotline, planinarski vrlo dobro obrađen. Možemo reći da su Dabri i Dabarski kukovi njegov zaštitni

znak. Unatoč devastaciji, pojedini se dijelovi srednjeg Velebita još »drže«, tako da će u ovom prikazu obraditi neke od njih, posebice one koji su planinarski zanimljivi.

Vršni dio srednjeg Velebita, koji je zasad potpuno pošteđen devastacije, jest njegov sjeverozapadni kraj, od ceste Alan – Mrkvište na jug, do Dokozine plane. Baš mi je taj predio u početku bio najdraži dio Velebita, no poslije sam odustao od njega u potrazi za novim, vrletnijim i izazovnijim terenima. Središnji dio toga nemalog prostora zauzimaju Golići, od kojih su najpoznatiji Medin golić (1566 m), Pištolin golić (1543 m)

Na Padeškom goliću

Kurozeb, Došen-brda, Kokir i Bačić kuk s Jazmakuše

te Padeški golić (1552 m), koji se već nadvrio nad Ljuljevačku dulibu. No nakon dužeg vremena, prije kojih godinu dana, ponovno sam posjetio taj dio Velebita. Naime, Vito Cerovac u međuvremenu je od jednog od svojih kazivača saznao za oveću ruju u jednom od skrovitih doćića u tom kraju. Budući da je cijelo područje potpuno bezvodno, to je važno otkriće. Nisam znao za tu vodu iako sam više puta prošao blizu nje.

Sa šumske se ceste penjem markiranim putom na Crni vrh (1558 m). S njega je predivan vidik uzdužno na Dundović padež. A dalje sve znam napamet, mogu i zavezanih očiju: Medin golić, Pištolin golić, pa onda jedan bezimeni Golić i na kraju Padeški golić. U sjeverozapadnom podnožju Medina golića jednom davno pronašao sam sniježnicu, no sada je nisam mogao ponovno naći. S vrha Padeškoga golića već se vidi drvena piramida koju je netko postavio na vrhu obližnje Ljuljevačke kosice (1550 m). S vrha treba prvo skrenuti sjeveroistočno na krševit greben, a potom se s njega sručiti u dubinu, u sjeverno podnožje Ljuljevačke kosice. U podnožju su Ježevci, dva doćića, jedan nedaleko od drugoga. Onaj južni veći je, strmih strana i vrlo dubok. Jedva šezdesetak metara dalje ulazi se u doćić ravna dna u kojem je ruja s hladnom vodom. Eto, zahvaljujući Viti Cerovcu, planinari koji istražuju Goliće (a takvih ima) sada mogu pokušati naći tu vodu koja nije unesena u zemljovide.

U jugoistočnom se dijelu srednjeg Velebita pojavljuju tzv. dabri (Crni dabar, Ravni dabar, Došen dabar), koritaste udoline smještene duboko u unutrašnjosti planine. Zbog male nadmorske visine i dobre zaklonjenosti, postojala su u prošlosti u Dabrima stalna naselja (tzv. podi). Jedinstven je slučaj na cijelom Velebitu da ljudi stalno borave u samom srcu planine. Dabre dodiruje planinarska markacija, a sa sjeveroistoka mreža šumskih cesta. U tom je međuprostoru još uvijek mnogo zanimljivih lokaliteta, od kojih neki sa sveprisutnim ljudskim tragovima, ali nedevastirani i svi odreda nedvojbeno vrijedni posjeta. Posebno su zanimljivi lokaliteti čiji toponimi

Ruja u Ježevcima

Klepinac

nose prefiks »Došen« (Došen-brda, Došen plana, Došen ruja, Došen dabar, Došen duliba).

Parkiram automobil u Bačić dulibi, koja planinarima zna poslužiti kao idealna ishodišna točka za uspon na nedaleki Bačić kuk. No ja žurnim korakom prelazim ledinu u suprotnom, istočnom smjeru. Baš tako, žurnim korakom, jer čini se da je Bačić duliba postala vikend naselje, pa se u bijegu od »civilizacije« pokušavam što prije dohvatići šume na suprotnoj strani. Uspon na vrh Kokira (1255 m) teži je no što sam pretpostavljaо, odužio se, pa je tek nakon gotovo sat i pol pred mnom počela izranjati njegova travnata glavica. Nakon izlaska na vrh horizont se iznenada proširi unedogled, tako da na trenutak ostadow općinjen vidicima oko sebe.

Prvo je odredište Došen plana, koja se smjestila duboko dolje, u jugoistočnom podnožju Kokira. No ne idem izravno na nju, već se spuštam u dugačkim cik-cak linijama, kako bih

obišao sve lokalitete u blizini – travnata Došen-brda te, također, travnate vrhove Kurozeb (1218 m) i Ćukovo (1139 m). Tek s Ćukova započinjem dijagonalno spuštanje do središnje ledine u Došen plani.

Sudeći po kvaliteti kojom su izgrađeni stanovi u tom naselju, dalo bi se zaključiti da je ondje bio predviđen boravak tijekom cijele godine, što je prilično iznenadujuće, jer smo na nadmorskoj visini od dobrih 950 metara. Kako se čini, postojala je samo jedna šterna za cijelo naselje. Zaista je monumentalnih proporcija, jedna od najvećih koje sam vidoio na Velebitu. No pravo su iznenadenje dva izvora, skrivena od pogleda, koji se nalaze stotinjak metara sjeveroistočno od ledine, u gustoj šumi. Veći je izvor onaj istočno. U blizini je i manji izvor, pored kojeg je lijep bunařić, danas već dobrano obrastao mahovinom. Planinari koji posjete to mjesto u toplijem dijelu godine morat će pripaziti jer je oko tih izvora

gotovo nemoguće izbjjeći susrete s poskocima. Izvori nisu uneseni u zemljovide.

Od Došen plane ponovo mijenjam smjer kretanja, pa se sad spuštam dijagonalno u veći travnati dolac valovita dna i cijeli prošaran ogradama – Klepinac. Negdje sam pročitao da je to Čačića dolac, no dolac toga imena unesen je u zemljovide nekoliko kilometara istočno, južno od Crnih greda. Potom opet mijenjam smjer te okrećem na zapad, kako bih se spojio s trasom kojom se s Došen plane silazilo u znatno nižu Došen riju. I u Došen ruji nekad je bila velika travnata čistina, no danas je već više od polovice progutala šuma. Zaštitni je znak toga mjesta velika ruja smještena u gornjem dijelu uvale. A malo niže, na jugozapadnom rubu uvale, nalazi se još jedna, manja ruja. Pretpostavljam da se iz velike ruje napajalo blago, a da je voda iz male bila za piće. Potom se strmo spuštam na jug, u Došen dabar, gdje je velika čeka nasred travnate čistine. Umjesto da se spojim na markaciju koja prolazi zapadnim rubom Došen dabra, skrenem zapadno u mračnu Došen dulibu. Stanove i glavnu šternu u njoj nije bilo teško pronaći.

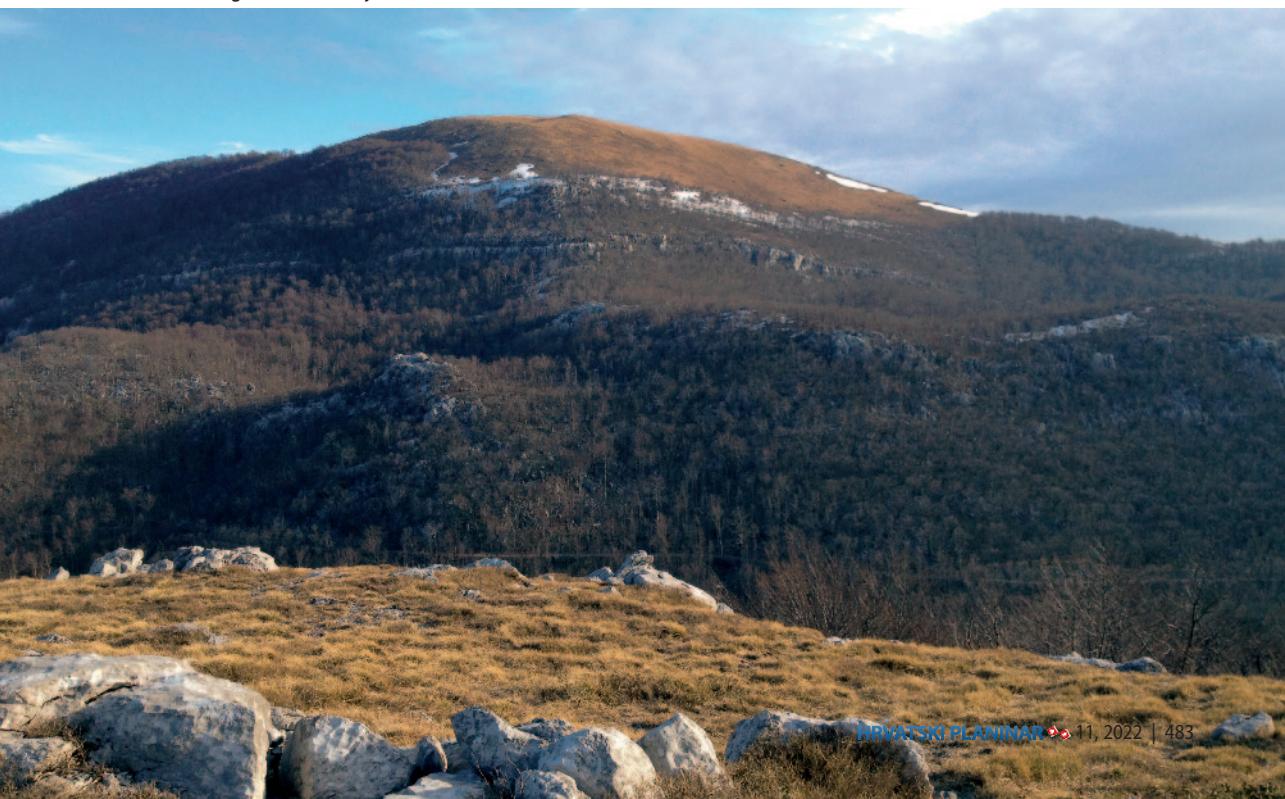
U sljedećem pohodu krećem iz Došen dabra, probijam se strmo uzbrdo na istok, do mjesta

gdje je u zemljovidima ucrtan toponim Karlinova voda, ali i mala špilja u blizini. Špilju nalazim, no ne i vodu. Pomislio sam da se možda radi o izvoru u stijeni (tzv. kapnica), ali u špilji i oko nje ništa ne nalazim. Ako netko zna što je Karlinova voda ili je na tom mjestu pronašao nekakvu vodu, molim da mi to svakako javi.

S toga se mjesta penjem, vrlo strmo, do krševitoga Žuljevog vrha (1125 m). S toga vrha, kao i s vrha Kokira, svi vidici prema zapadu ili jugu imaju u pozadini Bačić kuk. Sa Žuljevog vrha nastavljam na istok do Pupka, čiji vrh visok 1161 metar prekriva šuma, no njegova je zapadna padina obrasla travom i s nje se pružaju vrlo lijepi vidici. Odatle skrenem na sjever, prema puno višoj Crmušini (1314 m), koja ima travnatu glavicu. Već se spremam na završni uspon kadli u mračnoj šumi visokih bukovih stabala iznenada naletim na veliku ruju. Na bukvi pored nje urezana su imena nekolicine Došena. Bit će da sam otkrio nekakvo njihovo okupljalište, iz tko zna kojeg vremena. Nažalost, zbog mračnog ambijenta fotografija te ruje nije dobro ispala.

Travnata me glavica Crmušine oduševila jer se s nje pružaju izvanredno široki vidici na sve strane. S glavice mi odmah za oko zapne dugačak

Prikinuto brdo s glavice u Razvršju

Mali Brizovac s kuka visokog 982 m

Vidik na Cesaricu s kuka visokog 982 m

greben Jazmakuše, koji se pružio kojih kilometar i pol sjeverno. Opet je najviši vrh (1318 m) prekriven šumom, no jugozapadna je padina pod bujnom travom. U potrazi za novim i atraktivnim vidicima odlučim krenuti baš tamo. No opet idem cik-cak, pa se prvo spuštam u doćić pod Štropom (1133 m), u kojem ne nalazim nikakve ljudske tragove. Baš sam pogodio, travnata padina Jazmakuše pruža vidike na poznata brda, ali iz sasma drukčije perspektive. Naročito je dojmljiv vidik na greben s travnatim glavicama koji se pruža od Srednjeg plana, Kurozeba i

Došen-brda sve do Kokira i Baćić kuka. U tom se dijelu Velebita planinarima posebice preporučuje uspon na vrh Žuljevca (1175 m) i njegove travnate obronke. Nedavno sam ponovo kupio Smardovu kartu srednjeg Velebita (stara se raspala) i vidim da je nešto markirano oko Žuljevca. Kad sam posljednji put bio na Žuljevcu, tamo nije bilo nikakvih markacija. Neki vrhovi oko planinarske kuće Sveti Josip, koja stoji uza šumsku cestu, markirani su već prije. U svakom slučaju, vidici sa Žuljevca na Crni dabar, kao i na bedem Dabarskih kukova koji ga natkriljuje, sjajni su. A

Travnati plato iznad Dočina i kuk 982 m

oni planinari koji su u posjetu planinarskoj kući, mogu se pokušati spustiti na dno Crne dulibe, do vrela Velike vodice. Ja sam se spuštao južnom padinom, gdje su strmine najveće, a u gustoj crnogoričnoj šumi mnogo je prevaljenih stabala. Otrpilike pri kraju silaza odjednom mi se otvorio lijep vidik unatrag na kuk Grabar (1270 m). Vrelo je na dnu dulibe, u niskoj šumi i šikari.

Motajući se oko Dabarskog jezera nisam našao na išta zanimljivo te se stoga uputim na sjever, prema travnatoj glavici na vrhu Rusovo (1332 m). S toga će mjesta pokušati, preko neugodnog terena bez vidika, sići u Perčića doline, koje su se smjestile koji kilometar sjeverno. O tom mjestu nisam imao baš nikakvih podataka, pa ni očekivanja nisu bila velika. Kako sam se samo prevario! Kad bi se kakvo vrelo moglo naći u Perčića dolinama, bilo bi to mjesto broj jedan na čitavom Velebitu za odmor duše i tijela! Gusto pakirana šuma visoke crnogorice razasuta po valovitim udolinama pod bujnom travom. Što reći nego divno, predivno. Iako u blizini ima mnogo šumskih vlaka, možemo se samo nadati da će i u budućnosti same doline ostati nedirnute.

Kad bismo izvor Kapljun, o kome će biti riječi u nastavku, mogli nekako preseliti u Perčića doline, dobili bismo savršeno mjesto za idiličan

boravak na Velebitu. Planinari koji posjećuju vrh kuka Velinca mogli bi potražiti, ako raspolažu s dovoljno vremena, taj izvor na primorskoj padini srednjeg Velebita. Ta se živa voda nalazi na prilično izoliranom i nepristupačnom mjestu. Iako je označena u zemljovidima, nije ju baš lako naći. Može joj se pristupiti i s kopnene strane, silaskom s prije spomenute ceste u blizini Skorpovca.

S ceste se prvo spuštam u Sinokos, gdje je veći broj velikih šterni u samom dolcu i oko njega. S toga se mjesta uspinjem do travnate visoravni Razvršja, gdje s glavice visoke 1115 metara dobijem vrlo lijepu fotografiju Prikinutog brda (1265 m). Slijedi strm silaz do atraktivne travnate zaravni povrh Dočina, s čijeg se kraja započinje pružati rastrgan kamenit greben koji se s primorske strane nadvija nad dolce Mali i Veliki Brizovac. Mali je Brizovac ovalna oblika, a Veliki uzak i dugačak gotovo dva kilometra. S vrha grebena (982 m) pruža se atraktivni vidik na Cesaricu na Jadranskoj magistrali. Izvor je ucrtan u samom podnožju najvišeg vrha grebena, prema Malom Brizovcu. Ali tamo su sve same stijene i kamenito tlo, pa oko pola sata bezuspješno tražim izvor u stijeni. Naletio sam na nj tek kad sam se počeo postupno spuštati prema Malom Brizovcu. Dobro je znati: izvor se nalazi

Vrh Dokozinca s grebena Visibabe

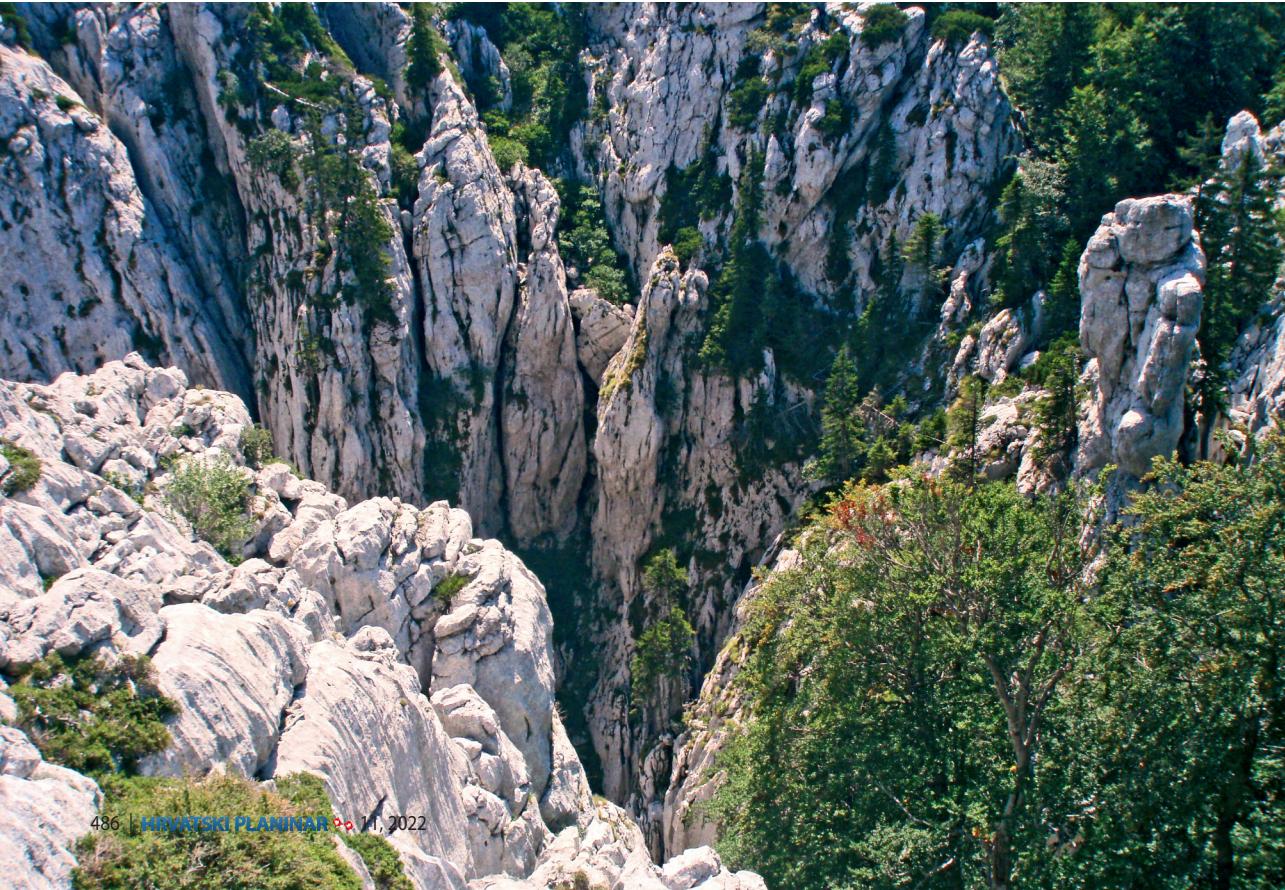
na silazu prema dolcu, baš na mjestu gdje travnata podloga počinje zamjenjivati kamenu. S izvora je lak silazak u oba dolca. Želite li vidik na Veliki Brizovac iz ptičje perspektive, tada se trebate iz sjevernoga kraja dolca strmo uspeti na vrh Velike glavice (1066 m). S toga se mjesta pruža uzdužan panoramski vidik cijelom duljinom kroz Veliki Brizovac. U šumi, uz sjeverni rub dolca, jesu i dvije šterne. S druge strane Velike glavice već siječemo markirani put koji Pejakušu spaja s VPP-om.

Pretkraj da spomenem zgodu-dvije (ili bolje reći, nezgode) sa srednjeg Velebita. Već sam spomenuo da je manja vrletnost srednjega u usporedbi s ostalim dijelovima Velebita jedan od razloga zašto u nj manje zalazim. No jednom mi se potcenjivanje izazova srednjeg Velebita umalo obilo o glavu.

Od mjesta gdje markirana staza Mlinište – Šatorina presijeca Matijević brije, greben se na jug proteže još u duljini od oko jednog kilometra, sve do travnate glavice Dokozinca (1498 m). S druge se pak strane Dokozinac nadvio nad

devastirane Smojverske dulibe. Jednom sam prilikom istraživao zanimljiv teren zapadno od toga grebena, kad sam se odlučio popeti na vrh Dokozinca, pa dalje grebenom do markacije. Trebao je to biti samo još jedan od onih uobičajenih uspona po ne baš prezahtjevnom terenu. No, na samom podnožju Dokozinca stanje se u tili čas promijenilo. Odjednom su poput gljiva poslije kiše oko mene počele nicati pukotine, procijepi i provalije. Nisam ni najmanje očekivao takav teren na tom mjestu, pa mi se alarm za opasnost nije na vrijeme upalio. Kad sam video da je vrag odnio šalu, bilo je prekasno jer sam već balansirao po uskim i oštrim bridovima stijena koje razdvajaju pojedine provalije. U tim je trenutcima već bilo podjednako opasno vratiti se kao i nastaviti uspon. Ipak, odlučio sam nastaviti s usponom. Još sam se na dvama mjestima morao nadviti nad ambisima, a onda sam se napoljetku dokopao čvrstih i kompaktnih stijena na padini. Potom sam se, pogonjen strahom, brzinom munje uspeo na glavicu. Uf, ovo je bilo blizu! Uspio sam ipak fotografirati

Ambisi i procijepi u južnom podnožju Dokozinca

Šatorina preko Šatorinskog dôca

to mjesto, a sliku sam poslije poslao i nekim speleolozima.

Drugom sam prilikom s istočne strane istoga grebena imao neobičan susret s medvjedom. U blizini onoga najvećega od Šatorinskih dolaca (na rubu kojeg se nalazi mali izvor), po padini nagiba većeg od 45 stupnjeva, sjurio se, brzinom metka, velik medvjed te stao na kojih 25 metara od mene. I sljedećih mi se deset minuta nije htio maknuti s puta! Tipično je ponašanje za medvjeda, u prilikama kad ima odstupnicu, a razdaljina od čovjeka je pristojna, da bježi, katkad čak i panično, pa čak i kad se radi o medvjedici s mladima. No zbog nekog razloga taj put nije bilo tako. Zatim je počeo izvoditi oscilacije, kao da odlazi od mene pa se vraća. No, sa svakim mi je povratkom bio bliže. Kad sam već pomislio da to neće baš dobro završiti, nakon punih deset minuta prošao je nevoljko pored mene na manje od deset metara. Eh, svašta čovjek doživi na tom Velebitu!

Još je jedna zanimljiva, a nepoznata jama u tom dijelu srednjeg Velebita. Pošto svlada prvi uspon, markirana staza Mlinište – Šatorina prolazi rubom travnate Dulibice. Od Dulibice se u sjeverozapadnom smjeru pruža krševit greben Pogledalo, s najvišim vrhom visokim 1370 metara, koji je na samom kraju grebena. S grebena dominira vidik na Mliništa, u podnožju. Nekih četiristotinjak metara sjeverno od Dulibice, a u istočnom podnožju Pogledala, nalazi se travnat doći skriven u šumi. Po rubu doći, među stijenama, treba potražiti poveći otvor jame kojoj se ne vidi dno.

Zbog svoje krajobrazne raznolikosti, lakšeg pristupa do istaknutih točaka te mreže markiranih putova, koja je posebice gusta u okolini Baških Oštarija, srednji Velebit pohodi sve više planinara. Nadam se da će ovaj kratki prikaz pomoći onim planinarima koji žele dublje istražiti središnje dijelove te veličanstvene planine.

Preko Skalovke na Ivanščicu

Faruk Islamović, Zagreb

Ivanščica je planinarima dobro poznata planina, ali malo se zna da se upotrebljavaju čak tri verzije njena imena: Ivanščica, Ivančica i Ivonjčica. S visinom od 1060 metara najviša je planina u Hrvatskoj sjeverno od Svete Gere (1178 m) na Žumberku. Zanimljivo je da se, ako s Ivanščice gledamo prema sjeveru, prva viša planina nalazi tek na granici Češke i Poljske, udaljena više od 400 km. Prema istoku slika je još zanimljivija jer se prvi viši vrhovi nalaze tek u Karpatima, na udaljenosti od oko 750 km od Ivanščice.

Bez obzira na te zanimljive geografske podatke, Ivanščicu najradije posjećuju domaći planinari, koji žive u njenoj blizini, Varaždinci, stanovnici Lepoglave i Ivanca, ostali stanovnici dravske doline i Zagorci. Najposjećeniji je najviši vrh Ivanščice, na kojem se nalazi planinarski dom Pasarićeva kuća, u kojem se nudi hrana i piće. Blizu doma je metalni vidikovac Stričevo, pa ako vam se posreći bistro vrijeme, uživanju u širokom vidiku nema kraja. Malo su manje posjećeni istočni dijelovi planine, gdje po posjećenosti prednjači vrh Čevo, a slijede ga Lujčekova

hiža i planinarska kuća Grebengrad. Omiljeno planinarsko mjesto je i Belecgrad s planinarskom kućom belečkih planinara. Na zapadu Ivanščice planinari rado posjećuju ruševine starih utvrda Loborgrada i Oštrcgrada te planinarsku kuću Majer.

Ova priča počinje upravo na zapadnom dijelu Ivanščice otkrivajući vrlo atraktivnu i slabo poznatu greben Skalovku. Staza koja vodi grebenom markirana je, a staza prema grebenu počinje kod objekata Zagorskog vodovoda, na samom spajajućem mjestu Rackog potoka i potoka Dugog jarka. Onde se zahvaća voda kojom se koriste stanovnici toga dijela Zagorja. Spajanjem tih dvaju potoka nastaje potok Reka, koji protječe kroz Lobor te kod Zlatar Bistrice utječe u rijeku Krapinu.

Markacija prema Skalovki u početku prati šumsku cestu uz Dugi jarek. Vrlo se brzo ulijevo odvaja prvi od dvaju pristupa ruševinama Loborgrada. Potom se nailazi na novo račvanje, na kojem se ulijevo odvaja drugi pristup Loborgradu, a udesno markacija kojom se preko odličnog vidikovca Brišća (665 m) može stići

Už na početku grebenskog uspona

Grebenska staza

Jedan od rijetkih grebenskih vidikovaca

do Oštrgrada i planinarske kuće Majer. Preko Brišća može se grebenom Belige stići do vrha Ivanščice.

Markacija prema Skalovki nastavlja uz Dugi jarek te prolazi pored simpatične kružne sjenice koja je podignuta na mjestu stare šumske pilane. Ubrzo nakon sjenice dolazi se na račvanje dviju dolina: desnom teče potok Duboki jarek, a lijevom Koprivnjak. Greben Skalovka nalazi se između tih dviju dolina.

Odmah na početku uspona na Skalovku potrebno je svladati veliku strminu, pa je postavljen konopac kao pomoć pri usponu. Nakon toga dijela strmina je malo manja, no put je i dalje vrlo zahtjevan. Napor olakšava zanimljiva staza, koja neznatno krivuda hrptom zaobilazeći drveće i veće strmine.

Prva zanimljivost nalazi se na visini od oko 550 metara. Riječ je o neobičnoj stijeni visokoj pet metara, koja usamljena strši na rubu uskoga grebena. Gornji dio stijene kao da je postavljen na

donji, a sve je malo nakriviljeno, pa je čudno kako se stijena već nije srušila. Na staroj Smerkeovoj planinarskoj karti ta je stijena označena kao geomorfološki spomenik prirode. Nije poznato ima li neko ime. Nekoliko metara od nje nalazi se vidikovac s kojeg se pruža lijep vidik prema zapadu, na dolinu Dugog jarka.

Nakon toga izrazito strmog dijela slijedi puno blaži i postupan uspon. Staza tek povremeno malo gubi na visini nakon uspona na česte manje grebenske vrhove. Greben je mjestimice toliko uzak da odmah od staze počinju velike, bočne, šumom prekrivene strmine. Posebno su zanimljive stijene različitih visina, koje ponegdje strše oko staze i pomalo podsjećaju na planinarima dobro poznate Kamene svate na Medvednici. Neobični su manji, zaobljeni, kupasti grebenski vrhovi koji svojim oblikom podsjećaju na pret-povijesne gomile. Ta neobična kupasta užvišenja, stijene različitih oblika i visina, daju stazi mističnost.

Put po grebenu

Cijeli je greben prekriven šumom, tako da vidika uglavnom nema, ali zato za sunčana vremena ne manjka hladovine. Otpriklike na pola puta prelazi se preko prijevoja koji s obje strane ima blage strmine. Na tlu se mogu primijetiti

tragovi divljači, koja preko prijevoja očito prelazi iz doline Dugog jarka u dolinu Koprivnjaka i obratno.

Nakon prijevoja treba svladati jednu veću strminu te se zatim uspeti na najviši vrh grebena,

Pogled sa vidikovca Drageca

Pogled na dolinu potoka Dugi jarek

Neobična stijena – geomorfološki spomenik prirode

visok 766 m. Vrh je u šumi pa nema vidika, no malo niže je lijep vidikovac prema sjeveru. Na jednom drvetu piše da se to mjesto zove Vidikovac Dragec.

Nakon najvišega vrha staza se kratko spušta te gubi oko 50 metara visine. Staza je i na tom dijelu zanimljiva jer krvuda između simpatičnih, niskih, zaobljenih stijena. Skalovka jednostavno do posljednjeg metra svoje posjetitelje časti zabavnim planinskim krajolikom.

Grebenska staza završava spojem na makadamsku cestu Ivanec – vrh Ivanšćice, tik podno vrha Jelenske peći (926 m). Dalje možete izabrati neku od brojnih markiranih planinarskih staza, koje se doslovce pružaju u svim smjerovima, ili se vratiti istom stazom. Povratak istim putom nije loš odabir jer se staza može doživjeti iz drugčije perspektive. Svakako posjetite Pasarićev dom i kušajte ukusna jela koja se u njemu nude.

Staza preko grebena Skalovke predstavlja nam ponešto drugčije lice Ivanšćice i može

se preporučiti svim planinarima koji vole uske i slikovite šumske stazice, na kojima sigurno neće sresti planinarima ne baš drage motoriste i kvadove.

Vrh Skalovka (766 m)

Kad nestanu svi zvukovi svijeta

Izlet na Moslavačku goru

Klara Jasna Žagar, Sesvete

Godišnja se doba izmjenjuju u nedogled, ali ne više po staloženim, uhodanim obrascima. Posvuda se osjećaju posljedice klimatskih promjena s nerijetko nepredvidivim manifestacijama. Još se jedan toplinski val širi zemljom, ali njegova se velika vrućina ne osjeća na obroncima Moslavačke gore. Osvježavajući vjetar šumori krošnjama stabala i ugodno hlađi zrak i toplo tijelo. Ljetni je dan kakav se samo može poželjeti za ugodno planinarenje.

Moslavačka se gora nalazi na granici Bjelovarsko-bilogorske i Sisačko-moslavačke županije. Nalazi se usred nizine, omeđena rijeckama Česmom, Lonjom i Ilovom. Zahvaljujući prirodnim blagodatima bila je od najranijih vremena zanimljiva ljudima. U svojim su je djelima spominjali starogrčki i rimske pisci pod imenom Mons Claudius¹. Zbog slikovita odnosa poljoprivredno-šumskih površina, velike geoznolikosti, raznolikosti šumskih vrsta, očuvanih potočnih dolina i travnjaka s brojnim i raznolikim biljnim i životinjskim vrstama te kulturnopovjesne i tradicijske baštine, Moslavačka gora predstavlja važno ekološko uporište i izletište u blizini naseljenog prostora pogodno za razvoj raznih vidova rekreacije i turizma. Zbog krajobrazne i biološke raznolikosti 2011. je progla-

šena regionalnim parkom.² Značajni vrhovi su Humka, Vis, Kaluđerov grob i Mjesec.

Jedan od planinarskih putova počinje neposredno prije naselja Podgarića i uskom asfaltiranom cestom stiže do Garićgrada³. Garićgrad je najveća, najbolje sačuvana i najpoznatija moslavačka srednjovjekovna utvrda. Nalazi se u šumi iznad Podgarića i najpristupačnija je moslavačka utvrda. U srednjem je vijeku topnim Garić označavao nekoliko pojmove: mjesto, posjed, utvrdu, vodu, planinu i upravno područje. Prvi put se spominje u 12. stoljeću kao sjedište župe, a utvrdu je sagradio hrvatski ban Stjepan Šubić⁴ u 13. stoljeću na mjestu istoimene drvene utvrde. Među najstarijim je utvrdama na sjeveru Hrvatske. Pavlini su krajem 13. stoljeća u blizini podigli samostan i crkvu Blažene Djevice Marije ili Belu Crkvu⁵. Među brojnim vlasnicima, bili su knez Gardun, Barbara Celjska i zagrebački biskupi. Turci su u 16. stoljeću osvojili i zapalili Garićgrad, samostan i crkvu od kojih su ostale samo ruševine. Posljednjih godina utvrda se povremeno čisti i uređuje i planira se detaljna obnova. Informacijska ploča upozorava posjetitelje da ne ulaze u utvrdu jer zbog građevinskih konzervatorsko-restauratorskih radova na središnjoj kuli objektu prijeti urušavanje.

Podno ruševina staroga grada Garića još i danas стоји ogromna stijena koja izgleda kao da je posred nje urezan trag kotača. Narod je

¹ Vinova loza je stara kultura u Moslavini; prvi su je zasadili Rimljani u doba cara Klaudija, po kojem je Moslavačka gora po jednoj teoriji u antici dobila ime Mons Claudius. Druga je teorija da su na ovim prostorima živjela dva suprostavljena naroda keltskog porijekla, Skordisci i Taurisci, koje je dijelila razdjelnica Mons Claudius. Arheolozi za njom još uvijek tragaju. Mons Claudius na latinskom znači Zatvorena gora. I ovo značenje ima smisla jer u šumama hrasta, graba i bukve Moslavačka gora skriva brojne stare utvrde zanimljivo raspoređene diljem područja, a do sada je otkriveno njih 13. Izvor: Milanović, V. *Blog* [online]. Dostupno na: <https://www.turistikaprivece.hr/mons-claudius-gora-koju-je-posjecivala-i-crna-kraljica/> [26. srpnja 2022.]

² Turistička zajednica grada Kutine (2022) *Moslavačka gora* [online]. Dostupno na: <https://www.turizam-kutina.hr/OTKRIJTE/Moslavacka-gora> [26. srpnja 2022.]

³ Čitateljima predlažem da planinarenje započnu i/ili završe na obližnjem jezeru Podgarić.

⁴ Izvor podatka nije provjerjen.

⁵ Redovnici Reda svetog Pavla Prvog Pustinjača nazivaju se pavlini, a u narodu još i bijeli fratri zbog bijele boje njihova habita.

Garićgrad

zove pukli kamen, a legenda kaže da je nastala prilikom gradnje Garića. Garić su pod tlakom mukotrpano gradili kmetovi. Tešku kamenu građu pomoću volova vukli su uzbrdo neprohodnim i neravnim šumskim putovima od podnožja gore. Na tom su teškom poslu bili iscrpljeni i ljudi i životinje. Stari ljudi kažu da je umirući od napora jedan vol progovorio ljudskim glasom i prokleo Garić: »Proklet bio Garić grade, vječno se rušio i nikada se ne porušio!« Jednoj volovskoj zaprezi kotač je zapeo za veliki kamen. Unatoč ogromnom naporu životinja i batinama kojima su ih kmetovi tjerali, nisu se mogli izvući. Vidjevši toliku muku kamen se sažalio i prepolovio da se kotač izvuče.

Legenda o garićkoj zmiji-djevojci kaže da je bivšu gospodaricu Garićgrada, neki kažu Crnu kraljicu, a neki kneginjicu Ružicu, zla vještica koja je bila ljubomorna na njenu ljepotu i bogatstvo pretvorila u ogavnu i otrovnu zmijurinu koja se već stoljećima krije pod garićkim kamenjem i

čuva ruševine svoga nekoć slavnog grada kao i svoje pusto blago sakriveno pod tim kamenjem. Već stoljećima kneginjica čeka hrabra momka, junaka kojem će se kao djevojka noć prije Jurjeva ukazati i pozvati ga k sebi. On mora prije zore na Jurjevo uraniti i osvanuti pred Garićgradom. Tada će mu se guja otkriti i ako je momak hrabar, on će je unatoč njenoj gadosti i otrovu poljubiti. To će djevojku oslobođiti kletve te će ponovno postati prekrasna kneginja kakva je i bila, pokazat će mu zakopano blago koje će postati njegovo kad je uzme za ženu, a Garić će opet zasjati nekadašnjim sjajem.⁶

Gusta šuma kojom dominiraju bukve i hrastovi kitnjaci odiše svježinom. Iako sam posve

⁶ Kos, S. i Pisk, S. (2013) *Moslavačke srednjovjekovne utvrde kroz povijest i legende* [online]. Dostupno na: http://interpretirajmo-hrvatsku.hr/wp-content/uploads/sites/601/2018/10/Moslavacke_srednjovjekovne_utvrde_kroz_p-compressed.pdf [26. srpnja 2022.]. Ovdje pročitajte i legende o Ružici Garićgradskoj, Kaluderovu grobu, hajduku Joci Udmaniću, smrti Pavla Čupora Moslavackog i Tihomiru, koštinu sinu.

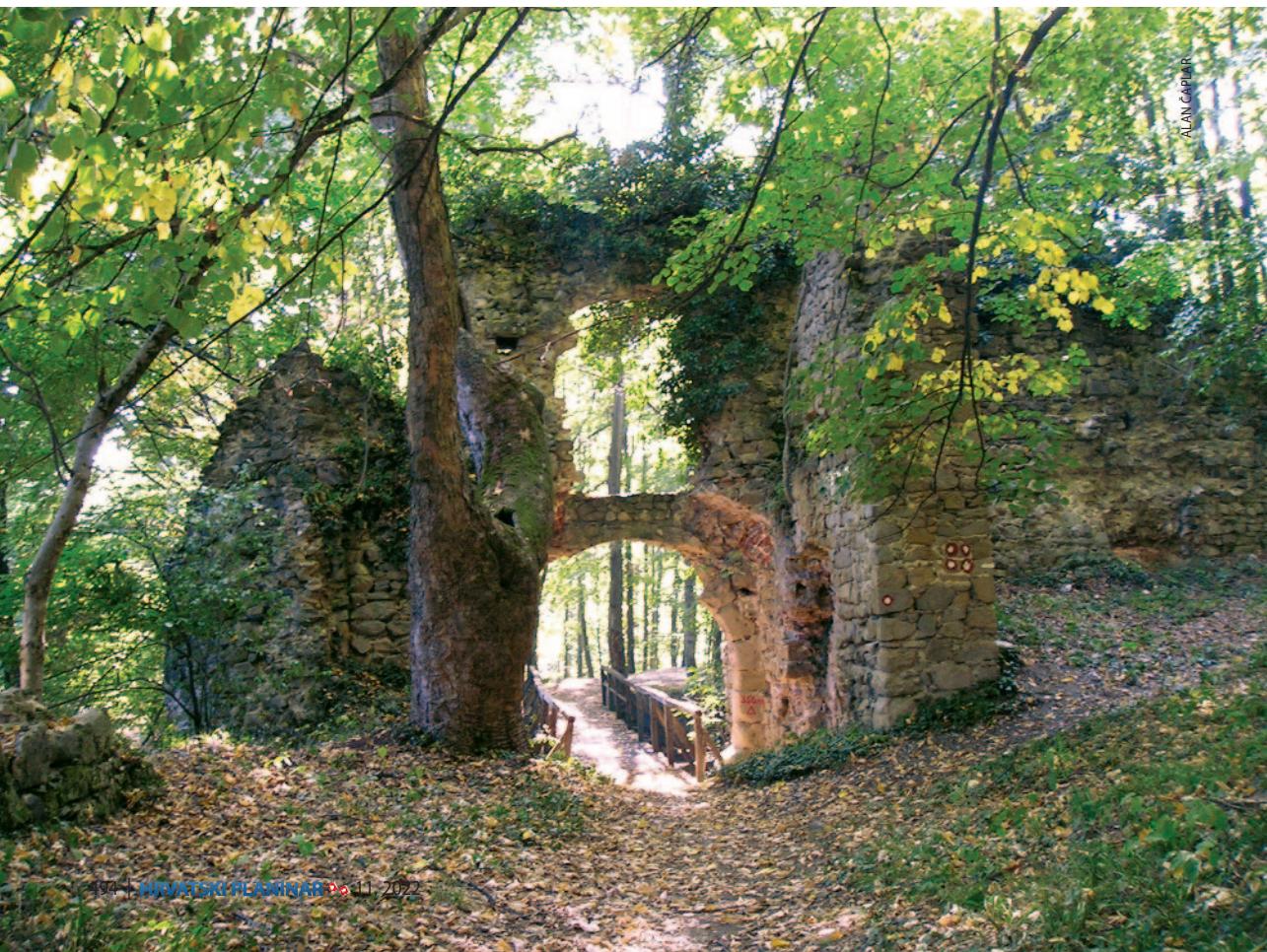
sama, ne razgovaram sama sa sobom. U mislima razgovaram s pticama, cvijećem, leptirima i vjevericama. Ne očekujem da mi bilo što odgovore. Puštam ih da budu to što jesu i kakvi jesu, a i oni to dopuštaju meni. Potok tiho žubori kroz zasjek u brdu. Ovo je područje bogato izvorima vode i potocima, a jedan od izvora je Renkov zdenac. Nalazi se uz cestu između Garićgrada i prijevoja Puklog kamena. Udruga ljubitelja Moslavačke gore obnovila je izvor i izgradila malo odmorište sa stolom i klupama.

Na prijevoju Puklom kamenu staza ostavlja cestu i blago se uspinje po hrptu Moslavačke gore do njezina najvišeg vrha Humke. Ponekad me je obuzela potpuna tišina, toliko duboka da su u njoj nestali svi zvukovi i tada sam najjasnije osjećala bitak postojanja. Dok sam premetala noge po prašnjavu putu na kojem dugo nije bilo kiše, misli su mi tekle lako poput potoka za vrijeme ljetne žege. Uglavnom se ne bojim svojih unutarnjih turbulencija i usamljenosti. Nemam

ništa protiv društva, ali niti ga ne priželjkujem. Neka tanka nit nepovjerenja drži me dalje od ljudi, a ni oni meni ne nude nekakvu nit da se povežem s njima. Primjećujem da prepoznam sve manje planinarskih lica, a isto tako sve manje planinara prepoznaje mene. Zanimljivo mi je promatrati kako ljudi prolaze pored mene ili kroz mene, kao da sam nevidljiva. Pustila sam misli da poput ptica odlete u šumu i zapletu se o krošnje stabala.

Na vrhu Humki se nalaze zidani geodetski stup sa spomen-pločom borcima NOB-a i telekomunikacijski objekt. U neposrednoj blizini je lugarnica ispred koje su stolovi i klupe na kojima se čovjek može lijepo odmoriti, ali i skloniti od vrela sunca koje nesmiljeno prži na otvorenu Humkinu proplanku i izvor Obrstov bunar koji više nije u funkciji. Humka ili Hum je sinonim pojmovima omanje brdo, glavica, izolirana od ostalih uzvisina, obično ovalna tlocrta i obloga vrha.

Ulaz u Garićgrad

KLARA JASNA ŽAGAR

Vrh Vis na Moslavačkoj gori

Žuta prašina taložila se na mojim cipelama u sve debljem sloju. Podizala se sa suha puta uskovitlana teretom mojih koraka i poput nježne paučine polako je padala natrag na put kojim sam koračala prema vrhu Visu. Vrh se nalazi na samom putu, a oznaka vrha nalazi se na granatu hrastu pored puta. Vrh je jedna od kontrolnih točaka Hrvatske planinarske obilaznice i Kružnog planinarskog puta po Moslavačkoj gori Planinarskog društva Yeti iz Kutine, a može biti i kontrolna točka Planinarske obilaznice 15 vrhova za 15 godina Planinarskog društva Vrapče. Susrela sam tek dva-tri vozila čiji su putnici obavljali posao vezan uz Humku.

Obavijala me je tišina, a ja se u tišini osjećam sasvim ugodno, zadovoljna time što gledam u daljinu. Vidik s Visa je prelijep, a pruža se na Lonjsko polje, Novsko brdo, Psunj i Papuk, a za lijepa vremena vidi se Kozara. Turistička zajednica grada Kutine je 2019. pokrenula niz projekata kojima je cilj izgradnja infrastrukture za posjetitelje i povećanje privlačnosti Regionalnoga parka Moslavačka gora, a jedan od njih je uređenje lokaliteta Visa izgradnjom piramide i pratećih sadržaja u okolini. Osim povoljna smještaja u odnosu na veća moslavačka mjesta, Vis definira i ambijent Moslavačke gore kao značajne geološko-biološke vrijednosti, uz neposrednu blizinu geoloških (Crkveni jarak) i arheoloških (Bela Crkva, Garićgrad, Kutinec grad) lokaliteta.

Navedena obilježja predstavljaju potencijal znanstveno-istraživačkog i edukativnog karaktera.⁷

Dugo sam hodala Moslavačkom gorom. Dan se polako bližio kraju i bilo je vrijeme da se rastanem od planine. To je najteži trenutak dana. Promatraš daljinu – imaš fantastičan pogled – oči se pune suzama radosnicama i želiš zapjevati... i poželiš imati krila. A onda – jer ne možeš ovdje ostati, moraš nastaviti putovanje – počneš se spuštati i tako, pazeći kuda hodaš, gotovo zaboraviš iskustvo s vrha.

Uključila sam navigacijski uređaj i upisala novu adresu. Licem mi je preletio lagan osmijeh pri pomisli da je GPS moj oslonac i najvjerniji suputnik na putovanjima. Nikada ne pita zašto idemo baš tamo i zašto baš danas. Prati me bez prigovora i uz njega nikad nisam sama. Osvrnula sam se i još jednom pogledala planinu. Duge su sjene tamnile pred mojim očima. Osjećajna i plaha tijekom dana, planina je polako postajala oprezna i srčana u noći. Obje putujemo svojim paralelnim, magičnim svjetovima, pronalazimo mogućnosti, imamo svoje živote koji se povremenom susreću u duboku oceanu moje nutrine i nikada se u njemu ne utope.

7 Više pročitajte na: Prerad, D. (2020) *Uređenjem vrha Vis na Moslavačkoj gori do privlačenja više turista u ovaj regionalni park* [online]. Dostupno na: <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/uređenjem-vrha-vis-na-moslavackoj-gori-do-privlačenja-vise-turista-u-ovaj-regionalni-park-21446> [27. srpnja 2022.]

U gori raste zelen bor

Damir Šantek, Zagreb

Zelengora je planina u sjeveroistočnoj Hercegovini i jedna od triju planina koje se uz Maglić i Volujak nalaze na prostoru Nacionalnog parka Sutjeska. Zelengori mještani vole tepati da je »kraljica planina«, pa je kao sve kraljice često vrlo usamljena, tako da smo hodači njenim prostranstvima imali priliku uživati u njenim ljepotama potpuno sami. Poznata je po mnogim ledenjačkim jezerima, od kojih su najpoznatija Kotlaničko, Orlovačko, Štirinsko i Jugovo jezero te Donje i Gornje Bare.

Najviši vrh Zelengore je Bregoč, visok 2014 metara, a uz njega je još desetak vrhova visokih oko 2000 metara. Planina obiluje biljnim i životinjskim svijetom, u čemu prednjači Perućica, jedina preostala europska prašuma, koja se rasprostire između planinskih lanaca Maglića

i Zelengore. Budući da je strogo zaštićena, zbog čega je u njoj isključena svaka intervencija čovjeka, jasno je da je u nekim dijelovima čak i neprohodna. Posjet Perućici dopušten je samo uz najavu i pratnju vodiča iz Nacionalnog parka.

Zanimljivo je da su se na Zelengori nalazila naselja hrvatskih planištara, koja datiraju od predturskih vremena i koja su još u ono vrijeme imala svoga kapelana. Imali su posjede na koje su ljeti dolazili sa svojom stokom, a s vremenom su brojne obitelji ostajale u tim područjima i zimi, te su tako nastale obiteljske kuće, a zatim i cijela katunska naselja. Planištar je pomalo zaboravljen izraz jer je takav način života praktički izumro. Planištari su u davna vremena bili seljaci koji su gonili stoku na ispašu u planinu. U

Planinarenje

DAMIR ŠANTEK

Zelengora

tim su krajevima planištari bile hrvatske obitelji iz Donje Hercegovine – Humnjaci, koji su sa stokom, cijelim stadima od tisuća ovaca, ljetne mjeseca provodili po planinama sjeveroistočne Hercegovine i jugoistočne Bosne.

Buđenje nakon maglovitog uspona na maglom obavijen Maglić nudi veliku dozu optimizma. U planinama se vrijeme nepredvidivo mijenja, kao ljudsko ponašanje pod djelovanjem hormona. Jutarnja se magla ubrzo pretvara u sunčan dan i velik optimizam pršti iz auta kojim mimo Maglića krećemo prema Zelengori. Konačno vidimo i Maglić, veliku i impozantnu stijenu, te put kojim smo ga ispenjali. Iz Foče se vozimo preko Tjentišta do kanjona rijeke Sutjeske. Vidici u kanjonu fantastični su. Nakon tunela Čemernog, prije sela Vrbe, skrećemo udesno na prvom odvojku na loš makadamski put, koji vodi do mjesta i prijevoja Čemernog. Kako na cesti nema nikakvih oznaka, na tom se dijelu teško snaći bez dobrog osjećaja, karte i/ili GPS-a. Upitno je i ima li vožnja tim smjerom uopće smisla jer je put razrovan vododerinama,

dokrajčen traktorima i kamionima te prikladan samo za terenska vozila.

Makadam prvo vodi kroz šumovite predjele, a nakon toga prolazimo kroz živopisne predjele pašnjaka i katuništa. S lijeve strane toga teško oštećenog puta može se razmjerno kratkom šetnjom stići do izvora Neretve. Odande Neretva teče dužinom od 230 km, od kojih 208 km kroz Bosnu i Hercegovinu, a preostalim, manjim dijelom, prije ušća u Jadransko more, kroz Hrvatsku. Neretva je najduža rijeka koja utječe u Jadransko more na njegovoj istočnoj obali. Nakon gotovo 22 kilometara stali smo kod nekog zaselka od nekoliko kuća, oko tri kilometra prije Borovnog brda i pravog ulaska na stazu.

Dosta nam je mučenja po nemogućem putu, tražimo pogledom i na kraju uočavamo u daljinji križ na vrhu. Nismo baš potpuno sigurni, ali vjerujemo da je to upravo Bregoč, jer križevi ovdje nisu postavljeni baš na svakom vrhu. Brda pred nama izgledaju jednostavna i lako savladiva pa ćemo ovdje započeti uspon. Žao nam je auta, mučenja i znojenja u njemu, a dan je prekrasan,

Damir Šantek Bregoč

planina djeluje pitomo, a mi se osjećamo iskusno i sigurno, pa krećemo nekim svojim neobilježenim »prvenstvenim« smjerom prema vrhu, preko livada i visoravni, nadajući se da ćemo se negdje spojiti s obilježenom stazom.

Oko nas pasu brojna stada krava i ovaca. Po vrtovima oko katuna posaćeni su krumpir i luk. Taj je predio unatoč lošim prilaznim putovima na neki način pun života jer se vidi da katuni nisu

relikt prošlosti, već odraz sadašnjosti. Godina proizvodnje ugravirana u šasije vozila kojima seljaci dolaze u tu čistu pitomu ljepotu iz vremena su bivše jugoslavenske države, ali oni se takvim vozilima voze tim prašnjavim putovima bez puno razmišljanja.

»U gori raste zelen bor« stara je, tradicionalna, narodna pjesma koju je 1971. obradila i snimila grupa Meteori. Iste je godine pod redateljskom palicom Antuna Vrdoljaka snimljen i istoimeni film. Međutim, u središnjoj Zelengori ne raste zelen bor. U cijelom središnjem dijelu Zelengore oko Bregoča nema ni jednog jedinog stabla, pa tako ni bora. Otrprilike je ista priča i s filmom. Izvanredna glumačka međuigra Borisa Dvornika i Ivice Vidovića protkana je pjesmom koju su voljeli i ustaše i domobrani i partizani, ali odvija se u krajoliku gdje ne raste nijedan bor.

Hodamo livadama. Upravo ta otvorenost prostora omogućuje uživanje u vidicima na prekrasne planine svuda oko nas i na zelene pašnjake koji se uzdižu sve do najviših vrhova. Sretni zbog vidika, lijepog vremena i divote koja nas okružuje, pronalazimo nakon svakog zastanka sljedeću točku koja nam se čini najprikladnijom na neucrtanom putu do vrha. Postupno se, bez

Vrh Bregoč (2015 m)

DAMIR ŠANTEK

Vidik s Bregoča

krivudanja, obilazeći neke užvisine, približavamo vrhu. U završnom dijelu uspona penjemo se strmo preko livade i praktički pod samim vrhom konačno dolazimo do obilježene planinarske staze, koja vodi s druge strane planine.

Na vrhu je željezni križ visok tri metra, napravljen od zavarenih I-profila, a u postolju je ubetoniran planinarski žig. Vidik koji se pruža svih 360 stupnjeva stvarno je dojmljiv. Vide se stjenovit greben Kalileje, travnata prostranstva Stoga i ostalih vrhova, kao što su Kozje strane, Orlovača, Orlovac, Careva glavica, Javorak i Ljeljen, koji jedva izviru iz beskonačnih zelenih pašnjaka. Vrh Kozje strane je, uz Bregoč, sa svojih 2013 metara jedini dvotisućnjak Zelengore.

Nakon odmora i fotografiranja vraćamo se drugom stranom planine po obilježenoj planinarskoj stazi, kojom je ipak znatno lakše hodati nego travnatim bespućem. Prolazimo s desne strane pojila za stoku. Nakon nekog vremena napuštamo lak silaz planinarskom stazom kako bismo najkraćim putom stigli do auta, umjesto nekoliko kilometara dalje na početak pravoga

planinarskog puta. Opet krećemo kroz pašnjake grube planinske trave, slijedeći neku svoju planinarsku »stazu«, kombinaciju pogleda na GPS i stvarnog stanja na terenu. Naravno, trajalo je kraće i brže nego uspon, i evo nas kod auta. Rasprostrli smo hranu po travi i uživali u lijepom vidiku razmišljajući kojim putom krenuti kući. Srećom, jedan nas je seljanin uvjerio da će nastavimo li u istom smjeru, nakon samo nekoliko kilometara stvarno loše ceste ona postajati sve bolja i bolja, dok se ne pretvori u asfaltnu. Ta će nas dovesti do Dobrog Polja, koje se nalazi nešto malo dalje od Trnova.

Sve skupa, pred nama je bilo 46 km neizvjesnosti, što se na kraju pokazalo puno boljim nego povratak znamenim, groznim makadamom dužine 22 km do asfalta pa onda još dodatnih 80 km zavojite uske ceste do Dobrog Polja. Prolazimo pored Jugovoga i Orlovačkoga ledenjačkog jezera, koja očaravaju svojom ljepotom. Na kraju stižemo na glavnu cestu, na kojoj, kao i prije na improviziranom odmorištu, u hladu pijemo pivo rashlađeno hladnom vodom rijeke Bistrice.

Iz Zagorja na Ararat

Robert Mateković, Zlatar

Još je jedan najviši vrh neke europske države i za nas. Nakon nezaboravnog putovanja po Kavkazu, s usponima na Kazbek (5047 m) u Gruziji i Elbrus (5642 m) u Rusiji, nakon povratka u Hrvatsku dogovorili smo se da se pokušamo uspeti na još jedan petisućnjak, glasoviti Ararat. Iako je plan bio gotov, novonastala situacija s pandemijom odgodila je naše putovanje za dvije godine. No kako je »svako zlo za neko dobro« tako se, dok smo planinarili u ostalim dijelovima Europe i Hrvatske, naša ekipa u međuvremenu povećala na četvero članova¹.

I tako smo dvije godine poslije napokon krenuli u nove izazove. Nakon večernjeg leta do Istanbula trebalo je dočekati jutro na aerodromu i još dva sata letjeti do Igdira. Ondje nas je dočekao turistički i planinarski vodič Adem, s kojim krećemo prema Dogubeyazitu, polazištu za uspon na Ararat.

¹ Katarina Kajić, Luka Špehar, Frane Usmani i Robert Mateković, članovi HPD-a Ostrc, Zlatar

Dogubeyazit je grad u kojem možete doživjeti »pravu« Tursku, znatno drugačiju od one koju možete vidjeti u Istanbulu i drugim popularnim turističkim odredištima. Nalazi se na samoj granici s Iranom, što je najvidljivije iz učestalih kontrola koje provode vojnici s dugim cijevima. Vrlo brzo shvaćamo da su provjere dio rutinske svakodnevnice, te na čelu s vodičem polazimo u obilazak grada i u posjet drugoj po veličini palači u Turskoj, Ishak Paşa Sarayu (Išak-pašinom saraju), odmah nakon mnogima poznatijega Topkapi saraja u Istanbulu. Palača se nalazi na nadmorskoj visini od 2200 m, njezina je izgradnja započela 1685.

U hotelu još jednom provjeravamo opremu te ranije odlazimo na počinak kako bismo se što bolje pripremili za napore koji slijede.

Ujutro nas dočekuje dobro raspoloženi Adem. Krećemo minibusom kroz pustinju do kurdskog sela na 2200 m, gdje napokon počinje planinarenje. Nakon nekoliko sati hoda krajolik

LUKA ŠPEHAR

Jutro na planini

LUKA ŠPEHAR

se mijenja iz pustinjskoga u livade i pašnjake, na kojima pasu mnogobrojne ovce i konji. Sve se to događa pod budnim okom vlasnika – nomada, i njihovih pasa, turskih kangala. Adem nas uvjera da su to miroljubivi, obiteljski, nomadski psi (!?). Na Ararat se ne može bez lokalnog vodiča, a psi su samo jedan od razloga zbog kojih je to tako.

Nakon nekoliko sati hoda stižemo u prvi logor, na 3400 m, gdje podizemo šatore i kuhamo ručak. Za domaće stanovništvo, koje ne konzumira alkohol, Ararat je sveta planina, pa uživanje u pivu na 3200 metara nije baš prihvatljivo. Umjesto toga odlazimo na aklimatacijsku turu kako bismo lakše podnijeli predstojeće napore. Na tom smo se putu malo zanjeli i stigli do visine od 3800 m, gdje smo naišli na drugi logor, iz kojeg se skupina Rusa planirala sutradan popeti na vrh. Dolazak oblaka i vjetra ubrzao je ispijanje piva u zaklonu iza kamena, pa smo ubrzo krenuli

natrag prema svojem logoru, gdje provodimo prvu noć pod zvjezdama.

Ujutro u šatore počinju prodirati toplina i svjetlost, te nas budi sunce. Unatoč prilično

Priprema hrane u logoru

LUKA ŠPEHAR

Jutarnja sjena Ararata

vjetrovitoj noći, svanuo je prekrasan, miran dan. Danas je planiran uspon do drugog logora, na 4200 m. U pratinji istoga vodiča uz nas idu i trojica Rusa, no u malo drugačijem aranžmanu. Nama

je bitno da prođemo jeftino, a njima cijena nije problem, zbog čega imaju »full service« paket, koji uključuje raznoliku hranu te nošenje prtljage i vode na konjima. Za dvostruko nižu cijenu mi dobivamo iz lonca ono što njima ostane, ako ostane, i uglavnom kuhamo sami, a natovare nam i poneki ruksak, ako ima mjesta na konjima. Prolazeći kroz logor na koji smo juče naišli tijekom aklimatizacijske ture, saznajemo da se nitko iz tog logora nije uspio popeti na vrh. Trebala su im četiri sata do našega današnjeg cilja. To nas saznanje dodatno ohrabruje za sutrašnji dan jer smo tu dionicu prešli za oko jedan sat.

Na mjestu za drugi logor procedura je jednaka kao i dan prije: podizanje šatora, kopanje kanala kako voda od otopljenog snijega ne bi ulazila u šatore, te kretanje na aklimatizacijsku turu. Nakon 100 metara uspona shvaćamo da nas ne očekuje lagan zadatak, kao što smo mislili, jer su ispred nas snijegom prekrivene padine nagiba većeg od 50 % (»idealne« za lavine). Ararat se često opisuje kao najlakši petisućnjak

Izlazak na vršni dio Ararata

na svijetu, no meni se Kilimanjaro činio mnogo bezazlenijim.

Nakon povratka u šator i posljednjih dogovora s vodičem počinjemo topiti snijeg kako bismo imali dovoljno vode da pripremimo čaj za noćni uspon. Dio članova ekipe počinje osjećati laganu glavobolju zbog visine. Glavobolja se malo povlači nakon aspirina. Ja sam je dobio iznenada, kad sam shvatio da mi je karimat prazan i da moram spavati na tvrdom hladnom tlu, samo u vreći. U tom slučaju aspirin nije tako djelotvoran.

U jedan sat u noći polako izlazimo iz šatora, divimo se spektakularnom nebu, posutom blještavim zvijezdama, i osjećamo olakšanje jer nema oblaka, a vjetar je zanemariv. Nakon laganog doručka (Rusi su shvatili da se moraju dobro najesti prije uspona) započinjemo završni uspon. Ispod sebe primjećujemo kolonu čeonih lampica koja pokušava doseći vrh iz već spomenutoga nižeg logora.

Uspon prema vrhu i suncu

Nakon nekoliko sati hodanja na temperaturi nižoj od -5 °C jedva čekamo da nas ugriju prve zrake sunca. Hodajući korak po korak, uz česte pauze za odmor, doživljavamo prekrasan prizor: sunce svojim izlaskom s druge strane planine oslikava cijelu dolinu trokutastom sjenom Ararata. Na visini od 4700 metara dio ekipe počinje osjećati krizu i iscrpljenost kao posljedicu nedostatka kisika (Katarini je to prvi uspon iznad 3000 metara). Pomalo neočekivano, najviše poteškoća ima pomoćni vodič Mustafa. Kad sam video da je povraćao, pitao sam Adema hoće li Mustafa biti u redu, na što mi je nimalo zabrinuto odgovorio kako je normalno da neki vodiči imaju probleme. Mustafa je počeo sve više zaostajati, a kad je naša ekipa prevladala krizu i čim se pojavilo sunce, postali smo svjesni da nam drugi vodič nije neophodan. Stoga je Adem odlučio poštediti jadnog Mustafu i poslati ga u logor kako bi nam pripremio juhu i čaj nakon povratka s vrha.

LUKA ŠPEHAR

Vršni dio Ararata

LUKA ŠPEHAR

Sa zastavom HPD-a Oštrelj na vrhu

Na visini od 4800 metara nema više stijena koje vire iz snijega te počinje zona vječnog snijega i leda. Stavljamо dereze i krećemo na završni juriš. Za manje od jednog sata, oko 7:30 sati po mjesnom vremenu, stižemo na 5137 metara visok najviši vrh Turske. Nakon neizostavnog fotografiranja, uživanja u impresivnim vidicima s vrha i kratkog veselja, silazimo. Zbog jakog vjetra na vrhu treba što prije poći nizbrdo, a donji je dio puta k tome mnogo lakše prijeći ako sunce od snijega nije napravilo kaljužu. Sve prelazimo brzo i bez poteškoća, znajući da nas u logoru čekaju juha i više kisika.

Nakon kratkog odmora spremamo šatore i stvari te umorni i gladni silazimo do početne točke na 2200 metara, gdje nas čeka minibus. Od početka uspona na vrh do kraja silaska u »dolinu« hodali smo 12 sati.

Večer provodimo kod Adema, uz tradicionalnu večeru koju je pripremila njegova obitelj u povodu uspješnog uspona. Zadovoljni i ispunjeni, završavamo još jedno nezaboravno putovanje.

Iz bilježnice polaznice opće planinarske škole

Vedrana Gudek, Konjščina

Želite li planinariti, a mnogi to žele, učlanit ćete se u neko planinarsko društvo. Logično. Društvo vas motivira i potiče na osobno napredovanje kroz organizirane izlete i planinarske škole. Najbolji način za stjecanje osnovnih planinarskih znanja je pohađanje planinarske škole. Za planinarsko društvo velika je stvar imati u svojim redovima članove koji, osim što vole prirodu i druženja, žele učiti i spremni su za nove izazove. Planinarske škole i razne situacije vezane uz njih otvorile su mnogima vrata u taj čarobni svijet planinarstva, svijet pun vedrine i optimizma.

HPD Gradina u Konjščini ove godine proslavlja 40. obljetnicu. Tijekom proljeća, od 17. ožujka do 17. lipnja, Društvo je organiziralo opću planinarsku školu. Pohađalo ju je šesnaestoro polaznika, različitih po interesima, zanimanjima i ambicijama. Bilo je puno šaljivdžija, što je bitna činjenica.

Na uvodnome predstavljanju svi su uglavnom istaknuli kako vole hodati, »osvajati« vrhove, družiti se s ljudima i uživati u prirodi. Većinom su to bili članovi Gradine, no školu je pohađalo i četvero članova HPD-a Oštrelj iz Zlatara te jedan član zabočkoga PD-a Zagorske steze.

Autorica ovih redaka, vođena znatiželjom i ljubavlju prema školi (profesionalna deformacija) upisala se u Školu čim je saznala da će se održavati u njezinu mjestoštu te se učlanila u domaćinsko Društvo iako nikad prije nije planinarila. Trebalo se brzinski uhvatiti ukoštač s programom Škole, s rasporedima predavanja i izleta, s novim pojmovima i s uvođenjem novih navika u svakodnevni život. Znala sam samo da odustati neću. Sve je to bilo, kako se sada čini, dobrodošlo i potrebno da osvijestim činjenicu kako je nemoguće zapravo moguće ako imamo volje i unutrašnjeg poriva. »Granice, zapravo, ne postoje«, rekao nam je naš učitelj.

Polaznici škole na vrhu Strahinjščice 1. 5. 2022.

Predavanja smo imali četvrtkom u predvečernjem terminu, a atmosfera je bila radna, no vrlo ugodna i motivirajuća. Učili smo teoriju te uvježbavali vezanje čvorova i osnovne radnje pri pružanju prve pomoći. Trokutne marame i zamke, vjerujem, uvijek će nas podsjećati na smiješne situacije, kojih je bilo pregršt. Mi učenici bili smo vođeni sigurnom rukom predavača, iskusnih i stručnih planinara, koji su nam nastojali prenijeti i znanje i mnoštvo korisnih savjeta. Zahvaljujemo gostujućim predavačima Alanu Čaplaru, Tinu Klanciru, Dubravku Balentu, Tomislavu Gračanu i Tomici Matišiću na vremenu koje su nam posvetili te na svemu pozitivnom što smo od njih dobili. Dakako, najviše su vremena s nama provodili naši domaći učitelji – voditelj Škole Tomislav Zrinski i vodič Željko Žugec. Instruirali su nas tri mjeseca, pratili naše uspone, pomagali nam u nedoumicama, spremno odgovarali na postavljana pitanja, podizali nas kad bismo posustajali, pa i nosili nam štapove kad je bilo potrebno. Malo je reći da smo im veoma zahvalni na tome.

U sklopu Škole bilo je organizirano osam obveznih izleta, i to pet jednodnevnih i tri

dvodnevna. Svaki je novi izlet bio izazovniji i ponešto zahtjevniji od prethodnoga. Prvi smo uspon imali na Kalnik, a tada sam se i prvi put koristila planinarskim štapovima te uočila kako se hoda u skupini, čiji se tempo prati, na što treba paziti i slično. Kondicijski je bilo zahtjevno za osobu koja kondicije nema, no svi su se uspješno popeli na vrh.

Sljedeći je izlet bio također jednodnevni, i to na Klek, u zavičaj Ivane Brlić-Mažuranić. Osim uspona na sam vrh izazovno je bilo penjanje na Klečice za one koji su to htjeli. Prvi susret sa sajlama. Adrenalin, lupanje srca. Poželite vrištati od sreće kad shvatite što ste to izveli.

Idući je izlet bio na Uskrnsni ponedjeljak u Samoborsko gorje. Popeli smo se na Plešivicu i na Okić, s tim da smo do Okića išli dvaput, Dragojlinom stazom i onim težim, Žoharovim klinčanim putom. E, to je tek bio izazov!

Sljedeći je izlet bio dvodnevni, na srednji Velebit. Unatoč vjetru i magli, popeli smo se na Ljubičko brdo i Metlu. Neizbjegne su bile pošalice o tome tko su među nama »metle«. Dobar humor uvijek je potreban. Kod dvodnevnih izleta zanimljiva je stavka noćenje. Taj smo put spavali u drvenim šumskim bungalowima, što je bilo neobično i zanimljivo. Iako je cijelu noć lijevalo kao iz kabla, bili smo zaštićeni i sigurni. U povratku kući, sljedeće smo jutro još svratili do Duge Rese te se popeli na vrh Vinice (321 m).

Peti je izlet bio prvomajski, i to na Strahinjčicu. Tu smo imali priliku vidjeti kako se obilježava Praznik rada u planini. Do vrha Sušec pošteno smo se uspuhali/ispuhali, uživali u šuškanju lišća i svojim veselim zrakama tjerali oblake od sebe.

Krajem svibnja popeli smo se na Risnjak i Snježnik, i to u jednome danu. Bilo je naporno i vruće, ali jako lijepo. Nit' je bilo snijega, nit' smo vidjeli risa, ali imali smo božanstven pogled s vrhova i ugordan boravak u nacionalnome parku.

Početkom lipnja organizirao se dvodnevni izlet na Južni Velebit. Penjanje na Vaganski vrh, Sveti brdo i Vlaški grad. Sunce je pržilo, puno se kilometara prošlo, bili smo vidno iscrpljeni, ali energije nije manjkalo. Zanimljivosti izleta pridonijelo je podizanje šatora u šumi i spavanje u njima. Neprocjenjivo!

Upoznavanje s planinarskom opremom

Vježba planinarske orientacije

Za kraj nam je ostao najsladi i najemotivniji izlet, onaj na domaću planinu Ivanšćicu. Ivanšćica je uvijek izazovna, koliko ju god puta posjetili i u kojim god okolnostima. Popeli smo se u popodnevnim satima, spavali u planinarskom domu, a sljedeće jutro, prije povratka u Konjščinu, s vodičem smo vježbali orientaciju i vezanje čvorova. Pripremali smo se za ispit, koji je bio održan sredinom lipnja. Za ispit (pisani i usmeni) polaznici su se dobro pripremili te su ga svi uspješno položili. Literatura nam je bio Planinarski udžbenik Alana Čaplara, a dobro su nam došle i bilješke koje smo skupljali na predavanjima. U petak 22. srpnja 2022. polaznicima su podijeljene diplome HPS-a o uspješno završenoj Općoj planinarskoj školi.

U Školi je, moglo bi se reći, svatko pronašao nešto za sebe. Iskusniji planinari produbili su svoje spoznaje, a oni koji su tek ušli u svijet planinarstva zasigurno su stekli samopouzdanje i hrabrost. U ta tri mjeseca učenici su se, htjeli to oni ili ne, međusobno povezali. Rodila su se nova poznanstva i priateljstva, a većina će se polaznika nastaviti družiti na budućim izletima, na raznim planinarskim i radnim akcijama i sl.

Što sam ja naučila u Školi? To da i dalje volim školu općenito i da cijenim učitelje, koji su, kako se i sada pokazalo, važne osobe za motiviranje svojih učenika. Naš vodič na terenu bio je najzaslužniji za povezanost grupe i značajno je to što se brinuo o svakome polazniku te nastojao oraspoložiti ekipu i kad više »nema energije«. Mislim da će uvijek biti energije. Nadalje, postati ponovno učenik nakon puno godina neprocjenjivo je iskustvo. Bilježnica je prepuna kojekavih zabilježaka, prigodnih crteža, veselih emotikona, korisnih savjeta, ali i pošalica koje smo neumorno »hvatali« na predavanjima. Izlete će pamtiti po brojnim avanturama, po prisjećanju na neke stare priče i na ljude kojih više nema, po časkanjima prožetim humorom i po ugodnim trenucima u dobrom društvu. Važno je – gdje, ali još je važnije – s kim.

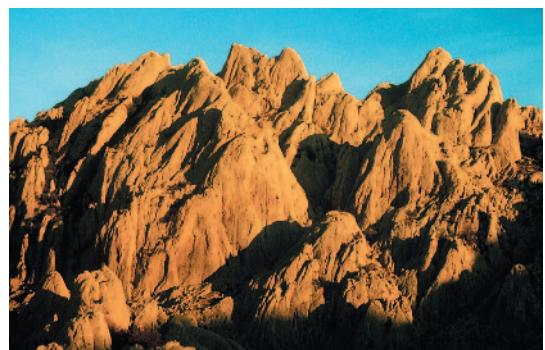
Lijepo je živjeti u suglasju s prirodom. Boravak u planinama donosi smirenje i onaj poseban sjaj u očima. Zahvalna sam planinarskoj školi što sam u njoj naučila da sve u životu ima smisla. Završetak Škole ne znači i kraj naših druženja. Tek su nam sad otvorena vrata za mnoge nove pustolovine, za nadogradnju i usavršavanje.

Kamenolom na području Tulovih greda?

Tijekom rujna i listopada hrvatsku javnost uznemirile su informacije i najave o planiranom aktiviranju i nastavku eksploatacije kamenoloma Romanovac na području Tulovih greda, koji je više od tri desetljeća bio izvan funkcije. Ta je najava otvorila je mnoga pitanja i izazvala veliku zabrinutost, pogotovo imajući u vidu da je riječ o višestruko zaštićenom prostoru.

Hrvatski planinarski savez uputio je 6. listopada nadležnim državnim i javnim institucijama stajalište i apel o kamenolomu na području Tulovih greda u Parku prirode Velebit. U dopisu upućenom Saboru, Vladi, ministarstvima, javnoj ustanovi Park prirode Velebit i Općini Jasenice izražava se duboka zabrinutost najavama aktiviranja kamenoloma Romanovac na području Tulovih greda budući da je riječ o području ekološke mreže Natura 2000, rezervata biosfere UNESCO-ovog programa »Čovjek i biosfera«, zaštićenom području Parka prirode Velebit, proglašenog temeljem Zakona o zaštiti prirode.

Zastupajući stajališta cijelokupne planinarske zajednice koju sačinjava 340 planinarskih udruga i 40.000 članova Hrvatski planinarski savez zatražio je žurno poništenje Odluke o davanju koncesije za eksploataciju arhitektonsko-građevnog kamena na eksploatacijskom polju arhitektonsko-građevnog kamena Romanovac te zabranu otvaranja novih i proširenja postojećih eksploatacijskih polja unutar granica Parka prirode Velebit. Za napušteni kamenolom Romanovac zatraženo je žurno provođenje sanacije prema projektu sanacije.

Tulove grede

U stajalištu koje je priredila Komisija za zaštitu prirode HPS-a ističe se da je za cijelokupnu planinarsku zajednicu neprihvatljivo nepovratno žrtvovati prepoznatljivu geomorfološku i krajobraznu vrijednost područja zbog kratkoročnih i problematičnih partikularnih interesa dovodeći u pitanje načela održivog razvoja lokalne zajednice.

Podsjećamo ujedno da je Skupština Hrvatskog planinarskog saveza donijela Deklaraciju o zaštiti i očuvanju hrvatskih planina u kojoj se između ostalog iskazuje opredjeljenje cijelokupne planinarske zajednice za održivo korištenje prirodnih dobara hrvatskih planina, vodeći računa da se zahvatima u prirodi ne ugrožava bioraznolikost i georaznolikost, ne umanjuje vrijednost i funkcionalnost planinskih ekosustava i čuva planinski krajobraz.

Alan Čaplar

Napušteni kamenolom Romanovac i Majstorska cesta u području Tulovih greda

pripremio: **Vjekoslav Kramberger**, Požega

Značke Planinarskog saveza Zagreba

Planinarstvo u Zagrebu ima dugu tradiciju, koja je započela osnivanjem Hrvatskog planinarskog društva (HPD) prije 148 godina. HPD je razvio svoju djelatnost formiranjem brojnih podružnica po cijeloj Hrvatskoj i dijelu BiH i njegovo djelovanje nije bilo ograničeno samo na zagrebačko područje.

Prvo udruživanje zagrebačkih planinarskih organizacija nakon Drugoga svjetskog rata započelo je osnivanjem Planinarskog odbora u okviru Fiskulturnog odbora Zagreba (FOZ) 8. kolovoza 1945. Prvi mu je predsjednik bio dr. Ivo Lipovščak, a tajnik Viktor Šetina. Dana 13. studenoga 1947. osnovan je Gradski planinarski odbor Zagreba, koji je djelovao do svibnja 1948., kada je formirano Planinarsko društvo Zagreb, danas HPD Zagreb-Matica. Na temelju odluke Plenuma PSH-a održanog 8. ožujka 1953. radi udruživanja zagrebačkih planinara, osnovan je Savjet planinara grada Zagreba. Nakon razdoblja stagnacije ponovno je aktiviran na osnivačkoj skupštini 9. listopada 1956., kada je za predsjednika izabran Branko Kiraly, a za tajnika Branko Lukšić. Zadaće toga Savjeta naslijedio je Planinarski odbor Zagreba, koji je potom prerastao u Planinarski savez Zagreba (dalje PSZ), okupljujući planinarska društva na širem području grada Zagreba. Na čelu su mu bili, među ostalima, Stanko Hudoletnjak, Josip Ryšlavý, mr. Ivan Štok, Zdravko Ceraj, Antun Vaniček, Darko Berljak, mr. Željko Kašpar, Branko Škoda, Željko Gobec, Zdravko Ceraj, Josip Grubanović i Ivica Mesić.

U okviru PSZ-a, a pod vodstvom mr. Željka Kašpara, održan je 21. – 23. ožujka 1980. prvi seminar o zaštiti planinske prirode, s 40 sudionika. Godine 1982. organizirana je Prva zagrebačka alpinistička himalajska ekspedicija, pod vodstvom Darka

Značke (gore) i plaketa (dolje) zagrebačke ekspedicije PSZ-a u Himalaju 1982.

Berljaka. Ta je ekspedicija 17. listopada, kao šesta u svijetu, izvela uspon na Annapurnu IV (7525 m).

Predsjednik PSZ-a i poznati hrvatski atletičar Zdravko Ceraj otvorio je 2007., zajedno s

Značke sa znakom Planinarskog saveza Zagreba

Prigodne značke pohoda na Sljeme organiziranih povodom Dana borca 4. srpnja

predsjednikom RH Stjepanom Mesićem, Planinarsku stazu grada Zagreba od Dubravkina puta u Zagrebu do Sljemena. Posljednjih je desetljeća, nažalost, aktivnost PSZ-a uglavnom slabila, a na web stranicama PSZ-a nema mnogo izvješća ni podataka o aktualnostima i rezultatima njegova rada.

U falerističkoj produkciji PSZ-a zabilježeno je više serija značaka s amblemom te udruge te nekoliko značaka vezanih uz njegovu aktivnost. Znak PSZ-a sadrži motive planine, cepina, runolista i grba Grada Zagreba. Na značkama PSZ-a nalazi se znak toga saveza. Značke su emajlirane ili bojene, ovisno o seriji proizvodnje, od kojih je jedna izrađena kao priznanje PSZ-a za planinarski rad zagrebačkih planinara te je znak PSZ-a na njoj ovjenčan.

Poslastica među planinarskim značkama nedvojno je značka većeg formata koja je izdana u povodu himalajske ekspedicije 1982. Izrađena je u dvjema verzijama. Kao i u drugih ekspedicijskih pothvata u to vrijeme, takve su značke služile za popularizaciju ekspedicije. Danas su te značke zanimljive uspomene na prve velike domaće ekspedicije i predmeti su od posebne planinarsko-povijesne vrijednosti.

PSZ je uz nekoliko planinarskih organizacija iz Zagreba bio organizator masovne planinarske manifestacije »Sljemenske staze prijateljstva«. Održavale su se 4. srpnja u povodu Dana borca, uz tradicionalno

okupljanje na Činovničkoj livadi. U produkciji PSZ-a zabilježena je jedna brončana značka izdana tim povodom, na kojoj je upisano puno ime Planinarskog saveza Zagreba. Druga značka te manifestacije s likom iz prepoznatljivih večernjakovih karikatura nastala je vjerojatno u produkciji Večernjeg lista, što je taj list mogao sponzorski ili medijski pokrивati. Još se dvije značke vežu uz tu manifestaciju na Sljemenu, premda ni one vjerojatno nemaju izravne veze s PSZ-om. To su zlatna i crvena značka sa znakom Saveza udruženja boraca pa je vrlo izgledno da je i SUBNOR bio uključen u tu manifestaciju na Medvednici. Na crvenu verziju značke uputio me planinar Matej Perkov, kojemu zahvaljujem na posланој fotografiji značke i primjerku koji nisam imao u kolekciji, niti sam znao da ta značka postoji.

No ipak, dvije velike značke na kopču svakako možemo dovesti u vezu s PSZ-om. Značke izdane u povodu 40 godina organiziranog planinarstva u Zagrebu izrađene su u dvjema verzijama – luksuzno emajliranom, te bojenom izdanju, također na kopču pozadi. Ta je značka vjerojatno nastala 1985. u povodu 40. obljetnice osnivanja prve poslijeratne zagrebačke planinarske organizacije, poslije PSZ-a. Zabilježeno je da je proslava održana 12. svibnja 1985. kod planinarskog doma Glavica pred brojnim planinarima i uzvanicima.

Značke izdane povodom 40. obljetnice organiziranog planinarstva u Zagrebu 1985.

Speleološki logor Cetina 2022.

U organizaciji SO-a HPD-a Željezničar, a uz potporu Komisije za speleologiju HPS-a, od 30. srpnja do 7. kolovoza održana je u općini Civljane ljetna speleološka ekspedicija pod nazivom »Cetina 2022«. Voditelji ekspedicije bili su Tila Medenica i Ivan Vidović.

Cilj ekspedicije bio je nastaviti istraživanja špilja izvorišnog područja rijeke Cetine. Specifični ciljevi bili su ponavljanje cijelokupnoga starog nacrta Rudelića špilje, ronjenje u sifonu u Rudelića špilji, nastavak istraživanja i topografskog snimanja neistraženih dijelova špilje Kotluše, ponovno topografsko snimanje Dedinoga kanala u Kotluši i dovršavanje nacrta Gornje Tutićeve špilje. Osim speleološkog istraživanja, tijekom ekspedicije organizirana je jednodnevna akcija čišćenja Matatinove špilje, koju je vodila Mirna Šandrić. U akciji su izvađena četiri kubična metra otpada, čime je objekt potpuno očišćen.

U Kotluši je ponovljeno topografsko snimanje Dedinoga kanala (duljina kanala: oko 500 m). Zbog niskog vodostaja, sifon na kraju kanala postao je jezero koje se moglo prijeći bez ronjenja. Nakon prelaska jezera otkriven je nov, dosad neistražen kanal. Topografski je snimljeno oko 700 metara novoga kanala. Osim toga, u Kotluši je nastavljeno istraživanje dijela pod nazivom Noćna smjena, gdje je topografski snimljeno novih 40 metara kanala. U području oko kanala Kanalčine dovršeno je topografsko snimanje dvaju kanala dugih 15 i 8 metara. U Kotluši je ukupno topografski snimljeno više od 1200 metara kanala. U Rudelića špilji ponovljeno je topografsko snimanje istraženih dijelova špilje. Osim toga, preronjena su i topografski snimljena dva sifona, od kojih bliži povezuje Malu i Veliku Rudelića špilju. Iza sifona nastavljaju se u dalnjem dijelu špilje sifoni i kanali koje treba istražiti. U Rudelića špilji topografski je snimljeno 1252 m prethodno istraženih dijelova (ponovljeno snimanje) i 280 m novoistraženih dijelova, što je ukupno više od 1500 m kanala. U Gornjoj Tutićevoj špilji nastavljeno je topografsko snimanje kanala iz 2021. pa je snimljeno novih 220 metara, čime je u cijelosti dovršeno topografsko snimanje toga objekta.

Tijekom logora topografski je snimljeno i sedam manjih objekata. To su Špilja puževa, Dženanova jama, Dvogrla jama, Ćulumova mala, Jama 2, Josipovićeva špilja i Barišićeva špilja. Mogućnosti za nastavak speleoloških istraživanja na tom području ima i dalje jer smo u Kotluši upali u novi kanal koji se grana i ne nazire mu se kraj, a jugozapadni dio špilje nismo još ni dotaknuli. Kanali iza sifona u Rudelića špilji nastavljaju

TAMARA BOSANAC

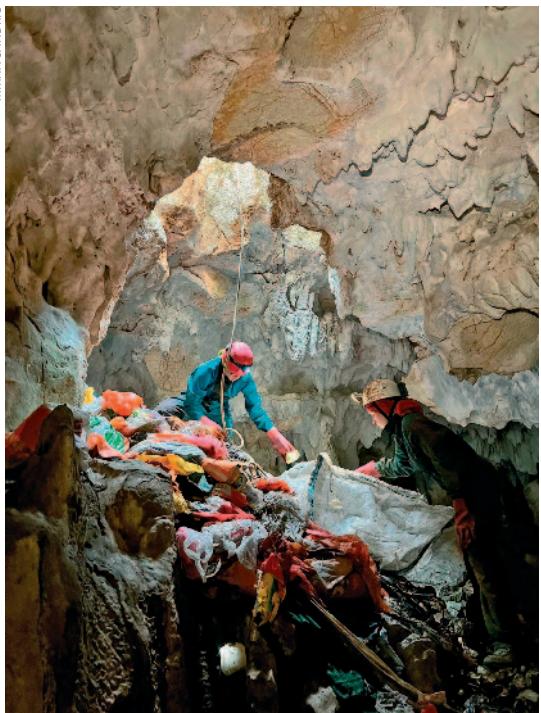

Rudelića špilja

se, i to vjerojatno prema spoju izvora Glavaša, odnosno Velikog Vrila i Gospodske špilje, pa treba nastaviti i speleoronilačka istraživanja.

U devet dana kroz logor je prošlo 56 odraslih osoba, četvero djece i tri psa. Od toga je bilo 27 članova SO-a HPD-a Željezničar, 10 SU-a Estavela, 10 SKOL-a, 4 SO-a PDS-a Velebit, 3 članice SO-a Sniježnica i 2 članice SO-a Liburnija PD-a Paklenica.

MIRNA ŠANDRIĆ

Čišćenje Matatinove špilje

Zahvaljujemo Komisiji za speleologiju za finansijsku potporu, inicijativi »Čisto podzemlje« za potporu akciji čišćenja, HGSS-u (Stanici Zagreb) za posudbu opreme za izvlačenje smeća te za posudbu nosila i opreme za zbrinjavanje unesrećenih, gospodinu Zdravku Tomekoviću, koji nam je ustupio svoju

livadu na korištenje za vrijeme trajanja ekspedicije, udrugama SU-u Estavela, SK-u »Ozren Lukić« i SO-u HPD-a Snježnica za pomoć u vezi s posudbom opreme, te svim članovima za angažman koji je rezultirao ovim lijepim uspjesima.

Tila Medenica

PLANINARSKI PUTOVI

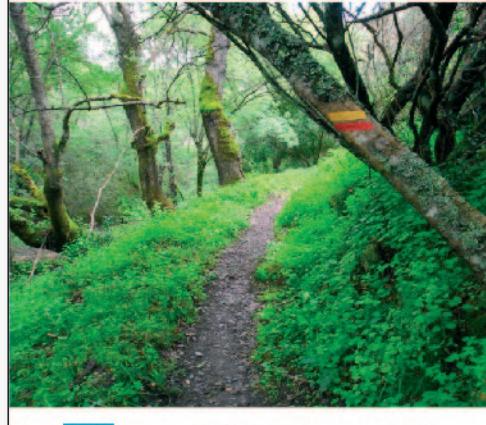
Priručnik o signalizaciji na planinarskim putovima u Europi

Europska planinarska asocijacija (EUMA) i Europska pješačka asocijacija (ERA) izradile su i objavile novo izdanje priručnika o signalizaciji na planinarskim putovima u Europi. Tekstom, ilustracijama i fotografijama predstavljene su oznake koje se upotrebljavaju za obilježavanje planinarskih i pješačkih putova u 34 europske zemlje. Na 116 stranica priručnika nalaze se također praktične preporuke i primjeri dobre prakse uređivanja planinarskih putova za sigurno planinarenje. Svim tim sadržajima priručnik pruža sveobuhvatan pregled prakse markiranja putova na europskom kontinentu. Na stranicama o planinarskim putovima u Hrvatskoj prikazane su Knjiga standarda za signalizaciju na planinarskim putovima i Interaktivna planinarska karta Hrvatske.

U priručniku su osim klasičnih planinarskih putova predstavljeni i europski pješački putovi. Podsetimo da je Hrvatski planinarski savez u Istri 2013. uredio i otvorio prvu dionicu Europskoga pješačkog puta E-12 u Hrvatskoj.

Priručnik je izrađen u okviru zajedničkog projekta »EUMA – Poboljšanje dobrog upravljanja penjanjem i planinarenjem u Europi« (EUMA – improvement of good governance of climbing and mountaineering in Europe), a sufinanciran je sredstvima Europske unije. Nositelji projekta bili su EUMA, ERA, planinarski savezi iz Češke, Slovenije i Sjeverne Makedonije te Sveučilište u Pragu. HPS je zajedno s drugim savezima aktivno sudjelovalo u prikupljanju podataka o planinarskim kućama, putovima i penjalištima, kao i u tematskim radionicama na kojima su se utvrđivala zajednička stajališta i smjernice za razvoj planinarske infrastrukture u europskim planinama. Prikupljeni podaci o planinarskim putovima i kućama širom Europe dostupni su na web-stranici EUMA-e.

Waymarking in Europe 4th edition, 2022

On Behalf of the
European Progression
of the European Union

era-ewv-ferp.org | european-mountaineers.eu

U Hrvatskoj se o planinarskim putovima skrbe markacisti organizirani u planinarskim udrugama članicama HPS-a. Njihov rad uskladijuje Komisija za planinarske putove, koja priređuje tečajeve za markaciste i vodi Registar planinarskih putova. U Hrvatskoj i drugim zemljama na prostoru jugoistočne Europe tradicionalno se primjenjuju crveno-bijele planinarske oznake koje je u uporabu prije točno stotinu godina uveo slovenski planinar Alojz Knafeljc.

Priručnik možete preuzeti i pregledati na mrežnim stranicama EUMA-e, ERA-e i Hrvatskog planinarskog saveza, kao digitalno izdanje u PDF-u.

Alan Čaplar

Susret na Promini

Serija izleta »Pruži mi ruku« provodi se u okviru Radne skupine za planinarenje osoba s invaliditetom Komisije za vodiče HPS-a. Cilj petoga izleta »Pruži mi ruku« bila je planina Promina. Pomoći i potporu dali su HPK Sveti Mihovil iz Šibenika i PD Promina iz Drniša. Našoj zamolbi za donaciju ljubazno su se odazvali Šibensko-kninska županija, lokalni vinari, maslinari, pršutari, pekari, pa i jedan istarski vinar.

Planinarimo diljem Hrvatske pa smo ovaj put odabrali Prominu, lijepu planinu pored Drniša. Na njoj je odlično uređen planinarski dom. Dobro je što se do njega može doći vozilom, a staza prolazi i pored čudesnog izvora pitke vode. Planinari-invalidi koji nisu raspoloženi za dvosatno planinarenje mogu doći do doma vozilom i šetati se okolicom, a svi koji to žele mogu produžiti do vrha Čavnovke. Nas sedmero planinara iz Istre, petero invalida i dva pratitelja, usprkos vrlo nepovoljnoj vremenskoj prognozi, uputili smo se prema Drnišu. Kiša pljušti, no odličan vozač-vodič Saša kombijem nas sigurno vozi do Oštarija, gdje nam se pridružuju Kristina Marjanović, voditeljica Radne skupine za planinarenje OSI u HPS-u i Goran, naš novi, ogulinski planinar-invalid. Molećivo pogledavamo u nebo nadajući se da će kiša ipak prestati. I zaista, malo pada, malo ne pada. Stižemo tako na odredište, a za nama Riječani, dvojica planinara s invaliditetom i tri pratitelja. Obuvamo gojzerice i eto pljuska! Eto i Marine, današnje vodičice iz HPK-a Sveti Mihovil. Tu je i Stipe, otprije nam poznat planinar i majstor

Na Čavnovki

Kratak predah na usponu prema vrhu Promine

roštilja. Od prijavljenih četrdesetero, što invalida što pratitelja, došlo nas je dvadesetero! Sva su planinarska društva otkazala izlet, no mi planinari s invaliditetom ne odustajemo. Dogovoren je da krenemo vozilima prema domu pa ćemo vidjeti što će biti s vremenom. Dolazimo do izvora, kiša prestaje i mi smo začas na stazi prema domu. Dočekuju nas ljubazna domarka

Darija i kuhar Šime. Pijemo aperitiv dobrodošlice. Slijedila je jednosatna šetnja po buri do vidikovca. Znajući da nas u domu čeka Šimin čobanac, vraćamo se brzo, a i hladno je. Bio je izvrstan, kao i vina kojima smo ga zalijevali. Večeru smo zaključili kao i obično, ukusnim Emilovim kolačima. Briljantna Damirova harmonika i njegovo pjevanje ispunilo je vrijeme do ponoci.

Sutradan je svanulo lijepo jutro i veći dio ekipe kreće prema vrhu Čavnovki. Na čelu je vodičica Marina, Stipe te slabovidni Željka, Goran i Dragan. U sredini su slijepi Emil i autor ovog teksta s pratiteljima Kristinom i Ivanom. Na začelju hoda Rahela sa svojom cerebralnom paralizom, a uz nju budni pratitelji Saša, Sergio, Stana i Lidija. Svi s osmjesima na licu uspješno stizemo na vrh. Najljepši je osmijeh bio na Rahelinom licu, budući da je unatoč svom teškom hendikepu uspjela syladati ne baš lagan uspon. Isto je tako bilo i sa silaskom. Naš novopečeni slijepi planinar Damir nije se upustio u uspon na Čavnovku pa se uz pratinju Silvana prošetao skoro do Drniša. Rado ću spomenuti da osamdesetvogodišnji Silvano ima kondiciju na kojoj bi mu mogli pozavidjeti mnogo mlađi planinari.

Opraštamo se s ljubaznim domaćinima pa krećemo prema Lozovcu i Nacionalnom parku Krka. Plan nam je bio da uživamo, naročito mi slijepi, u šumu slapova.

Dočekuje nas simpatična Marica, pročelnica Stanice planinarskih vodiča Šibenik. Mnogo je ljudi u parku. Užitak je hodati pored tih divnih slapova.

Bio je to lijep i sadržajan vikend, svi se vraćamo zadovoljni i s novim poznanstvima. Zajedno zaključujemo da treba tako nastaviti. Projekt »Pruži mi ruku« sigurno se nastavlja pa nam se sada smiješi Kozjak iznad Kaštela!

Feručo Lazarić

Kolona planinara nadomak Petrovom vrhu

70. Dan slavonskih planinara održan na Petrovom vrhu kod Daruvara

Poslije dvogodišnjeg prekida zbog pandemijskih i organizacijskih poteškoća, održan je jubilarni 70. Dan slavonskih planinara. Tim su brojem obuhvaćeni svi dosad održani sletovi, dani i susreti, koji su u osnovi imali isti karakter: godišnje okupljanje planinara s područja Slavonije. Prvo takvo druženje održano je davne 1930. u organizaciji požeških planinara, a od 2015. organizira se počevši s rednim brojem 65 i pod nazivom kojim se i danas koristimo. O održanju tradicije skrbi se udruga Slavonski planinari (prije Slavonski planinarski savez), a domaćin je svaki put neko drugo planinarsko društvo. Ovaj put bio je to PD Petrov vrh, koji ove godine obilježava 90. obljetnicu organiziranoga planinarstva u gradu Daruvaru.

Nedjelja je, 11. rujna. Poslije kišne noći još je svježe, a oblaci su još prilično gusti. Na prostor ispred planinarskog doma Petrov vrh stižu prvi sudionici. Malo-pomalo i eto veselog planinarskog žamora! Malo poslije zakazanih 9 sati slijede pozdravne riječi i otvorenje: Otmar Tosenberger u ime udruge Slavonski planinari, Mario Ripli u ime HPS-a, a Narcis Smojer i Tihomir Djedović iz PD-a Petrov vrh govore o društvu i stazama te o logistici i zabavnom dijelu.

Pitamo se koliko će biti blata na stazama, no to ćemo uskoro saznati jer vodiči zovu. Duža je opcija put SPP-om do Slivinoga visećeg mosta preko Stančevca pa na privremeni vidikovac Glamačine. Na njemu je, zbog sječe šume, otvoren vidik na južne padine Poganog vrha i glavnoga grebena zapadnog Papuka, od Vranog kamena do Crnog vrha. Kraća je mogućnost izlet do izletišta Skočaja i nazad. Blata je bilo poprilično. Nebo se, međutim, raščistilo i zaplavilo, pa se na njemu mogla promatrati beskonačna igra bijelih

Sudionici Dana slavonskih planinara pred planinarskim domom Petrov vrh

oblaka raznih oblika i veličina. Vidici, gdje ih je bilo, prekrasni!

Bila je i još jedna staza, nazvana Jubilarnom, za 65 godina Slavonskoga planinarskog puta (SPP). Njome je u šest sati ujutro Josip Prević, predsjednik PD-a Petrov vrh, poveo malu skupinu domaćih planinara. Šteta je što im se nitko iz drugih društava nije pridružio, a bilo je planirano. Bila je to najduža, najteža, ali i najljepša tura. Za bolje hodače: Vrani kamen – Crni vrh – Međa – V. Stančevac – Slivin most – dom, dužina oko 23 km. Na putu su susreli Michaela Zidanica, Amerikanca naših korijena, i još dvojicu stranaca koji hodaju »Croatian long distance trailom« od Iloka.

Kad se društvo već zaželjelo sporijeg hoda, uručena su 24 priznanja »Kamilo Firinger«, za turni obilazak ili višestruki obilazak SPP-a (najmanje pet ovjerenih dnevnika) u razdoblju od 2020. do 31. kolovoza 2022. Slijedila je dodjela zahvalnica za sudjelovanje te završetak službenog dijela i pozdrav do sljedeće godine.

Jubileji 65 godina SPP-a i 60 godina udruge Slavonski planinari obilježen je povjesnom izložbom postavljenom u domu Petrov vrh te prigodnim letcima i naljepnicama.

Uz lijepo vrijeme, za još jedan odlično organiziran i proveden Dan Slavonskih planinara »krivi« su domaćini iz daruvarskog PD-a Petrov vrh te planinari iz ovih slavonskih društava: Belišće, Bršljan-Jankovac, Bilogora, Cibalia, Dilj gora, Đakovo, Frankopan, Gojzerica, Krndija, Mališćak, Orahovica, Papuk, Psunj, Sokol, Strmac, Vidim i Zmajevac te HGSS stanica Slavonski Brod i HGSS stanica Bjelovar. Ukupno je bilo više od 250 sudionika.

Otomar Tosenberger

Drugi Memorijalni pohod Od Premužića do Štampara

Memorijalni pohod »Od Premužića do Štampara« od Slavonskog Kobaša do Oriovca održan je ove godine 9. listopada. Ova hvalevrijedna planinarska manifestacija održava se u spomen na hrvatske velikane Antu Premužića iz u Slavonskog Kobaša i Andriju Štampara iz Brodskog Drenovca, a organizator je HPD Gojzerica – Podružnica Oriovac. Oba velikana vezana su za općinu Oriovac i bližu okolicu, a svojim radom i djelovanjem ostavili su velik trag u Hrvatskoj i šire. Ante Premužić bio je šumar i graditelj staza, među kojima je najpoznatija upravo staza koja nosi njegovo ime na Velebitu, dok je Andrija Štampar postao svjetski poznati zdravstveni djelatnik. Iz Štamparovog udžbenika su učili Kinezzi, Amerikanci, Indijci, Švicarci, Nijemci, Rusi i brojni drugi.

Pohod je započeo okupljanjem u 7:30 sati u lovačkom domu u središtu Slavonskog Kobaša. Nakon toga planinari su obišli rodnu kuću Ante Premužića, gdje im je profesorica Kristina Nikičić održala poučno predavanje o tom hrvatskom velikanu. i okolnostima u kojima se nekad ovdje živjelo. Program je nastavljen u središtu Oriovca kod vatrogasnog doma, gdje su se planinarima se obratili domaćin i općinski vijećnik Karlo Tomljenović, voditelj Podružnice Oriovac Zoran Ivezić, načelnik općine Oriovac Antun Pavetić, predsjednik općinskog vijeća Matija Jošić i predstavnik Udruge Slavonski planinari Igor Nad. Tijekom okupljanja planinara poslužen je tradicionalni planinarski doručak i organiziran je zanimljiv obilazak vatrogasnog muzeja na katu zgrade. Prije polaska na stazu snimljena je skupna fotografija te je odana

Sudionici memorijalnog pohoda Od Premužića do Štampara

počast poginulim hrvatskim braniteljima i poznatim Oriovčanima.

Staza je bila dobro markirana za što su najviše zaslужni markacisti Ante Bošnjak i Ivan Miljanović te

domaće snage pod vodstvom Miroslava Medunića. Po dolasku na Kasonjski vrh (352 m) grupa se odmorila, okrijepila i napravila još jednu zajedničku fotografiju za pamćenje. Nakon toga počelo je spuštanje prema Brodskom Drenovcu i ostacima rodne kuće Andrije Štampara. Po dolasku u središte Brodskog Drenovca planinari su obišli jedini preostali »Štamparov bunar« te područnu školu koja nosi njegovo ime. Prije polaska natrag prema Oriovcu snimljena je još jedna fotografija, na mjestu gdje uskoro treba niknuti Memorijalni centar posvećen liku i djelu Andrije Štampara.

Dio planinara odlučio se vratiti autobusom, dok se većina uputila natrag pješice. Povratak je prošao u ugodnom raspoloženju i razmjeni pozitivnih dojmova, a po dolasku u Oriovac dočekao je sve sudionike šator s toplim grahom i pićem za okrjepu. Ubrzo su podijeljene zahvalnice svim nazočnim društvima i udružama zaslужnim za organizaciju ove planinarske manifestacije. Nastavilo se veselim druženjem uz tamburašku glazbu i ugodno časkanje te obilaskom dobro opremljenih štandova domaćih OPG-ova. Kao i uvek svemu lijepome dođe kraj, pa je uskoro došlo vrijeme rastanku. Ovaj rastanak nije bio tužan, zbog očekivanog ponovnog okupljanja na istom mjestu iduće godine.

Višeslav Turković

Na planinarskoj stazi

KALENDAR AKCIJA

5.11.	Ivanečko planinarsko Martinje Ivanščica PK Ivanec, Ivanec	27.11.	Memorijalni pohod na Anđinu baraku Papuk, Nevoljaš PD Mališčak, Velika
6.11.	11. Pohod na najviši vrh Slavonije Psunj, Strmac i Brezovo polje HPD Strmac, Nova Gradiška	27.11.	Pohod po obilaznici Po vrhovima Učke i Ćićarije Učka i Ćićarija PD Opatija, Opatija
6.11.	Planinarsko Martinje na Belecgradu Ivanščica – planinarska kuća Belecgrad HPD Belecgrad, Belec	1.-14.12. 22. Izložba planinarske fotografije Foto klub Split HPD Mosor, Split	
12.11.	Dan PD-a Ravna gora, Martinje na Ravnoj gori Ravna gora, Filićev dom i kapela sv. Tri kralja PD Ravna gora, Varaždin	11.12.	Pohod Ivanečkom planinarskom obilaznicom Ivanščica PK Ivanec, Ivanec
19.11.	Noćni uspon na Japetić i dan HPD-a Jastrebarsko Japetić HPD Jastrebarsko, Jastrebarsko	17.12.	Kičenje Božićne jelke u jami Krstači Jama Krstača PD Sveti Jakov, Bitelić
19. - 20.11.	Zbor vodiča HPS-a Psunj, Omanovac Komisija za vodiče HPS-a, SPV Slavonija	17.12.	Noćni pohod na Oštarcu Oštarc, pl. dom »Željezničar« HPD Željezničar, Zagreb
21.-25.11.	Planinarski tjedan u Varaždinu Varaždin, Studentski centar PD Ravna gora, Varaždin	17.12.	Pohod Fokinom stazom Pakrac – planinarski dom Omanovac PD Psunj, Pakrac
26.11.	Dan PD-a Sveti Jakov, Bitelić; Uspon na Mali Maglaj Ravno Vrdovo, Mali Maglaj PD Sveti Jakov, Bitelić	17.12.	Pohod na Skitaču povodom sv. Lucije Labin – pl. kuća Skitača PD Skitaci, Labin

Hrvatski planinarski savez - Komisija za vodiče

ZBOR VODIČA

HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA

Omanovac - Psunj

19. - 20. studenoga 2022.

Detaljan program Zbora vodiča s informacijama o boravku na Omanovcu i u Pakracu, te s rasporedom radionica, vježbi, druženja i zabave bit će objavljen na webu hps-a-vodic.hps.hr

DOMACIN
Stanica planinarskih vodiča Slavonija
spv.slavonija@hps.hr

PLANINARSKA ENIGMATIKA

Premetaljka:

JE LI KOBASA?

[ime vrha]

Rješenje premetaljke iz prošlog broja:

SVI NA PIVKAČ ZA ŽIVCE! =
ZAVIŽANSKI PIVČEVAC

Kada odgonetnete rješenje!

Rješenje premetaljke prijavite do 20. studenoga 2022. putem web obrasca na stranici

<https://www.hps.hr/premetaljka/>

Točno rješenje i imena čitatelja koji ga prijave objavit ćemo u idućem broju.

Točno rješenje premetaljke iz prošlog broja do zaključenja ovoga broja prijavili su:

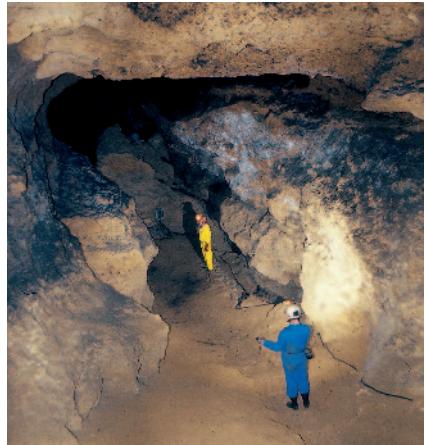
(Redoslijed imena ne prikazuje vremenski redoslijed prijava rješenja i ne predstavlja rang-listu čitatelja!)

1. Mira Mihovc-Grdić, HPD INA Bjelolasica, Zagreb
2. Darko Prusina, PD Zanatlija, Osijek
3. Saša Trauber, PD Zanatlija, Osijek
4. Domagoj Delač, HPD Željezničar, Zagreb
5. Renata Baličević, PD Zanatlija, Osijek
6. Krešimir Baličević, PD Zanatlija, Osijek
7. Ana Baličević, PD Zanatlija, Osijek
8. Jasna Fistonjić, PD Imber, Omiš
9. Nedjeljko Fistonjić, HPD Biokovo, Makarska
10. Snježana Šimunović, PD Kamenjak, Rijeka
11. Dario Abramović, PD Kamenjak, Rijeka
12. Josip Grünfelder, PD Zanatlija, Osijek
13. Remigio Radešić, PD Kamenjak, Rijeka
14. Vesna Čaplar, HPD Željezničar, Zagreb
15. Zdravko Šaflin, HPD Gora, Zagreb
16. Marijan Turković, HPD Klek, Oguš
17. Mirjana Malenica, HPD Dirov brijeg, Vinkovci
18. Ester Stanković, HPD Željezničar, Zagreb
19. Tomislav Martinelli, HPD Gora, Zagreb
20. Ana Tomac, HPD Papuk, Virovitica
21. Marina Dujmušić, HPD Sisak, Sisak
22. Ivan Gracin, HPD Runolist, Zagreb
23. Krešimir Gracin, HPD Runolist, Zagreb
24. Dejan Šimunović, HPD Petehovac, Delnice
25. Sergej Stipaničev, PD Kamenjak, Rijeka
26. Marko Rogoznica, PD Paklenica, Zadar
27. Karlo Krsnik, PD Planinorci, Zagreb
28. Jozo Bušić, HPD Strmac, Nova Gradiška
29. Ivan Sadačić, PD Zagorske steze, Zabok
30. Alojz Zetović, HPD Runolist, Zagreb
31. Željko Vinković, HPD Bilogora, Bjelovar
32. Gordana Marčetić Matijević, HPD Bilogora, Bjelovar
33. Helena Petrić, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
34. Višnja Vidas, HPD Kamenjak, Rab
35. Domagoj Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
36. Zrinka Lukinić, HPD Gora, Zagreb
37. Frane Marković, HPD Japetić, Samobor
38. Krunoslav Ružić, PD Kalnik, Križevci
39. Ivica Capan, HPD Dubovac, Karlovac

Srdače:

Devet slova riječi
VETERNICA,
imena najveće
špilje na
Medvednici,
rasporedite
u središnjem
kvadratu srdača,
i to tako da
dobijete šest
općepoznatih
riječi.

	D	M	M	
K				T
V				Z
S				A
	A	R	A	

Vaternica na Medvednici

GET MOVIN'

www.hervis.hr

1 COLUMBIA Muška jakna
599,99 HRK 79,63 EUR

2 COLUMBIA Ženska jakna
799,99 HRK 106,18 EUR

2 HELLY HANSEN Muške hlače za planinarenje
949,99 HRK 126,09 EUR

4 LA SPORTIVA Muške planinarske cipele
~~1.749 HRK~~ 232,13 EUR **1.299 HRK** 172,41 EUR

5 SALEWA Ženska majica
249,99 HRK 33,18 EUR

6 SALEWA Ženske planinarske cipele
1299,00 HRK 172,41 EUR

7 SALEWA Unisex kapa
279,99 HRK 37,16 EUR

8 HYDROFLASK Vakuumski izolirana termosica
349,99 HRK 46,45 EUR

9 DEUTER Ruksak za planinarenje
~~1279,00 HRK~~ 169,75 EUR **1099,00 HRK** 145,86 EUR

10 LEKI Štapovi za hodanje
~~499,00 HRK~~ 66,23 EUR **444,00 HRK** 58,93 EUR

IGLU ŠPORT

NAJBOLJA PLANINARSKA OPREMA

www.iglusport.hr